

XV!

ANY III n° 11 Estiu 1989

REVISTA COMARCAL
DELS PORTS

Ajut 225.- pts.

10 Anys d'Ajuntaments Democràtics

SUMARI

EDITORIAL

MONOGRÀFIC

- 10 Anys d'Ajuntaments Democràtics
- Eleccions Locals
- Cincorres
- El Forcall
- Morella
- Vilafranca

COMARCA

- Festes de La Mata
- Notícies de Cincorres
- Festes de Vilafranca
- Notícies del Forcall
- Notícies de Morella
- Representació Teatral

PAÍS

- Els empresaris també culpen la tèrmica de causar la contaminació

MÓN

- La nostra llengua a les institucions europees

RECUPEREM EL NOSTRE PATRIMONI

- Dansa dels Teixidors

LA BÛSTIA

OPINIÓ

- Està Morella als Ports? (I)
- Notícies del Grup de Dones dels Ports

ORELLA ESCRIVANA

CULTURA

- Premis del V Concurs Literari
- L'obra de Pilar Dolz
- Cartes perilloses
- Creació Vallivana (II)

ESPORTS

- Notícies

ECOLOGIA

- Alerta groga als Ports i al Maestrat

TRADICIONS POPULARS

- Picaresca. L'Agüela Marina

Equip de redacció: Carme Segura (Cincorres), Narcisa Rambla (El Forcall), Ramon Bel i Bartomeu Messeguer (Herbers), Josep Maria Zapater (La Mata), José Bordás -esports-, Ernest Querol, Jesús Sanguesa (Morella), Emili Vinaixa (Portell), Manuel Clemente, Quico Blasco (Sorita), Josep Manuel Falcó (Vilafranca)

Fotografia: Grup de Fotografia de Morella i Salvador Rabaza.

Portada: Jesús Ortí.

Dibuixant: Jesús Ortí.

Correcció lingüística: Josefina Borrás, Ernest Querol.

Col·laboradors: Tots els que vulguen escriure.

Administració: Rafael Prats.

Distribució: Joan Carles Marcobal.

Edite: L'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports. Correspondència a l'Apartat de Correus nº 18. 12300 Morella.

C.I.F.: G 12080636 - **Imprimeix:** Jordi Dassoy Carcellé - **Dipòsit Legal:** B. 20.594-1987.

EDITORIAL

Els Ajuntaments

Vam haver d'esperar quatre anys perquè les expectatives creades per la mort física del dictador pogueren tindre els canals imprescindibles per pensar que el joc del *dictat* s'acabaria. Se n'iniciava un altre, de joc, però ara amb una paraula constantment repetida, *democràcia*, -no se sap si perquè el nom fere la cosa o bé la suplire-.

S'havie de canviar la digitalitat del sistema (en aquest cas exempt de modernitat) i havien de ser tots els que vulgueren els que amb els seus dits introduïren el vot a l'urna. Però a qui havien de votar? Ací tenim un problema que es fee més gran com més menut ere el poble, i a la nostra comarca de poble gran no en tenim cap. Quines persones havien de **posar-se per avant** quan l'experiència aconsellave de no fer-ho? Si havien d'anar amb un partit, amb quin? Què dirien els seus conciutadans?

Les persones que *anaven per davant* no sempre eren les que realment decidien (algú les ha anomenades titelles), i qui en mou els fils sap nadar i guardar la roba. El partit que es triave no sempre ere per raons ideològiques: els pobles més menuts sovint s'han presentat pel partit del govern central. Alguns van anar aparentment o realment sols. I els que votaven ho feen més a les persones que als partits.

Amb tot això ens trobem en una situació molt diferenciada respecte als municipis grans, i molt particular a cada lloc. Els votants se suppose que esperaven que alguna cosa variarie, i alguna ho ha fet amb major o menor grau, depenent del lloc: s'ha participat una mica més en temes puntuals -alguns han deixat intervenir la gent en acabar-se el ple-, s'ha fet alguna consulta, s'ha posat alguna bústia per a suggeriments; la gent ha anat a l'ajuntament amb un altre esperit i el tracte ha estat diferent; han entrat més jóvens a governar, i en general s'ha desmitificat el càrrec perquè ja no provenie de la divinitat.

La proximitat de les intervencions i el perfecte coneixement mutu són factors que afavoreixen el ressorgiment d'antics enfrontaments i la creació de nous, especialment quan la situació és molt polaritzada.

Algunes coses s'han mantingut com sempre: donar només importància als resultats materials sense ser capaços de fer cap abstracció; el tràfic d'influències, i, en alguns casos, l'estil de política cacic i l'actuació per beneficiar-se personalment.

Ara, 10 anys després, ens trobem amb la repetició de la mateixa paraula (*democràcia* i tots els seus derivats) i també amb el dubte de la finalitat de la utilització. Segurament que alguns esperàvem que aquesta dama ens havie de portar alguna altra cosa. Anar a votar és molt, però no és prou.

NOTA.- Al número anterior apareixie que la portada ere de Julio Ortí, com podeu pensar, és del nostre fotògraf Julio Carbó, també ho són la foto 2^a de la pàgina 10 i les de les pàgines 11, 22 i 26. El dibuix de l'orella que escriu és del nostre dibuixant Jesús Ortí.

JOVENIVOL
moda

BLASCO DE ALAGON, 41
Tel 160710 MORELLA

TEJIDOS Viñals

Segura Barreda, 1
San Nicolás, 22 - Tel. 16 00 63 - MORELLA (Castellón)

MONOGRÀFIC

10 Anys d'Ajuntaments Democràtics

«Hem enviat als representants de tots els partits dels Ajuntaments més grans de la comarca: Cincorres, el Forcall, Morella, Vilafranca i Sorita el qüestionari que reproduïm a continuació. Seguidament transcrivim (per ordre alfabètic) les respostes que ens han arribat».

QÜESTIONARI

1ª.- Expliquen quin era l'estat de l'Ajuntament quan van entrar per primera vegada i quin és el nivell de compliment respecte a l'ordre de prioritats d'actuació que van establir.

2ª.- A més de la representativitat atorgada per les urnes en què ha variat la gestió

municipal respecte a abans de 1979?

3ª.- Quines qüestions són les més problemàtiques de decidir sense la intervenció de l'organització supralocal del partit?

4ª.- Com està planificada la resolució dels problemes urbanístics, de l'atur i de l'activació econòmica?

5ª.- Quines actuacions han anat encaminades a millorar els «serveis»?

6ª.- En què ha variat la política cultural i lingüística? Quines són les activitats més importants realitzades i quines estan previstes?

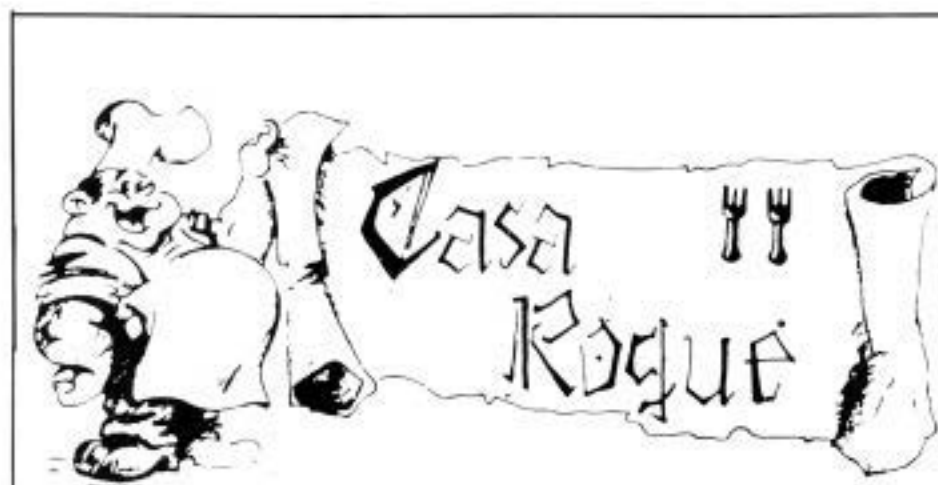
7ª.- Què opinen de les declaracions del Director

General del Medi Ambient que afirma que les causes de la contaminació no es podran determinar mai? Quina creuen que és la solució al problema de la contaminació?

8ª.- Quines relacions han tingut amb la resta de pobles de la comarca? En què variaran en el futur? Quin sistema d'organització territorial proposen?

9ª.- Quin balanç fan de les actuacions de la Mancomunidad Turística del Maestrazgo? Què haurie de canviar en la promoció turística?

10ª.- Poden comentar algun aspecte que no s'hage tractat.

SEGURA BARREDA, 8
CARRERO
DE LA PRESÓ, 5 i 7
TELÉFON 16 03 36
MORELLA (Castelló)

Cafeteria – Restaurant
Típica cuina Morellana

Especialitat en «Corder» farcit trufat

Eleccions Locals

LA MATA				
Any	Partits	Vots	Regi.	Alcalde
1979	Independents AP	-	4 3	Julian Pechobierro Morralla
1983	AP	97	5	Domingo Montserrat Morralla
1987	PSOE	61	5	Alberto Piquer Gonzalez

VILAFRANCA				
Any	Partits	Vots	Regi.	Alcalde
1979	UCD PSOE	750 672	6 5	Jaime Vives Lorenz
1983	PDL PSOE AP	- - -	6 3 2	Jaime Vives Lorenz
1987	PSOE AP IU-UPV CDS	811 421 254 148	7 2 1 1	Rogelio Tena Monforte

LA TODOLELLA				
Any	Partits	Vots	Regi.	Alcalde
1979	UCD	49	5	Marcos Membrado Mestre
1983	PSOE AP	53% 47%	4 1	Redento Armengot Querol
1987	PSOE AP	71 63	3 2	Redento Armengot Querol

CINCTORRES				
Any	Partits	Vots	Regi.	Alcalde
1979	PSOE UCD	216 292	3 4	J. M ^e Marin Climent
1983	PSOE AP	117 295	2 5	Victor Climent
1987	PSOE	222	7	Josep M. Gisbert Querol

1979	UCD PSOE	202 192	4 3
1983	PSOE AP	198 221	3 4 (1)
1987	PSOE	221	7 (1)

EL FORCALL

1979	UCD PSOE	202 192	4 3
1983	PSOE AP	198 221	3 4 (1)
1987	PSOE	221	7 (1)

PORTELL

1979	UCD	107	7
1983	PSOE	97	7 J. Luis Cruz
1987	PSOE	?	7 Miguel Camañes

MORELLA

1979	UCD PSOE	7 4	Rafael Sabater	UCD
1983	P.L. PSOE AP	5 4 2	Fco. Blasco Ramon Tena	UCD
1987	AP PSOE	1.026 884	6 5	Jose Vives Borrás A.P.

VALLIBONA

1979	UCD	5	Delfin Altaba
1983	A.P.	5	Delfin Altaba
1987	PSOE	50	5 Juan R. Pla Martí

HERBERS

1979	UCD	5	Pascual Vilalta
1983	A.P.	5	Pascual Vilalta
1987	PSOE	34	5 Carlos Cuella

OLOCAU

1979	UCD	5	Marcos Carceller Casanova
1983	A.P. P.L.	4 1	Isidro Royo Espada Pl.
1987	PSOE	51	5 Guillermo Gasulla Grau

«Rourera»

Blasco de Alagón, 22 - Tel. 16 03 08

Especialitat en tapes de cuina i mariscs

El millor de Ca Rourera, la seua clientela

**CAFETERIA
CERVESERIA
MARISQUERIA
FREGIDURIA**

*Aprofiteu les
ofertes Ford!!!*

JULIO ORTÍ

Barri de l'Hostal Nou - Tel. 16 00 37

**Servei Oficial Ford
Vehicles nous i usats**

**Servei Oficial
Land-Rover Santana i
Suzuki.**

Vehicles tot terreny

JULIO ORTÍ

Barri de l'Hostal Nou - Tel. 16 00 37

Cinctorres

Josep M. Gisbert Queral

Els Ajuntaments d'aquests pobles generalment funcionen administrant els seus recursos; quasi mai emprenen grans operacions; així, l'estat econòmic no té graus alts i baixos. En aquest sentit, quan ens vàrem fer càrrec de l'Ajuntament de Cinctorres, hi havia algun fons (un poc més d'un milió de pessetes) però es devia bastant a la M.U.M.P.A.L. i faltava ingressar la part proporcional de les taxes municipals que en cobren a fi d'any.

El funcionament era el rutinari compliment major que les previsions.

L'Ajuntament ha deixat de ser una urna de cristall, un lloc inaccessible per a molts (també en el sentit físic) ja que qui anava a solucionar algun assumpte ho feia amb timidesa i com si demanàs un favor.

L'actitud de la gent també ha canviat. Sempre hi ha hagut crítiques a l'acció de govern de l'Ajuntament, però ara es poden fer públiques sense perill de cap repressió.

En resum, l'Ajuntament és més «ajuntament» (d'ajuntar-se), malgrat això, encara hi ha molt de camí per fer.

No entenc massa la pregunta, això de la intervenció de l'organització supralocal del partit em sone a voler veure fantasmes allí on no hi han (jo que no crec en fantasmes mai n'he vist, no sé vosaltres).

L'Ajuntament de Cinctorres és autònom en quant a la seva actuació, dintre la llei, clar; i tots els seus membres són lliures. Ara bé, treballem en equip i coincidim amb altres persones d'idees similars. Això és normal. Però repeteixo, els fantasmes per als que creuen en ells.

Els problemes urbanístics als nostres pobles són prou grans i la solució no és fàcil. Al criteri estètic (pobles que podrien ser més bonics, diuen, si estaren ben ordenats, les edificacions en bon estat i es respectaren les construccions típiques així com l'entorn) hi ha que intentar compaginar-hi el funcional (zona agrícola-ramadera) i la realitat econòmica (no tots poden tenir les cases, pallisses, etc. en condicions i ajustar-se a més normes massa exigents).

De totes formes, tenim un «Pla de delimitació del sòl urbà» (aprovat en ple el 22-11-88 i per la Comis-

Cinctorres. Torre de l'Església
Foto: Josep M^o Zapater

sió Territorial d'Urbanisme el 22-12-88), amb les corresponents «Ordenances d'edificació».

En quant a l'atur, des de l'Ajuntament hem llançat diferents vegades la idea de cooperatives (com per exemple tèxtil), però a més a més de les dificultats, no hem trobat a la gent massa disposada. Hem fet un conveni amb l'INEM (per primera vegada a Cinctorres), signat el 14-4-89 per a contractar treballadors en atur.

L'Ajuntament està disposat a donar facilitats de tot tipus (solars, edificacions, taxes municipals, etc.) a aquelles empreses que s'instal·len a Cinctorres i creen llocs de treball estables.

Dels clàssics serveis, algun ha millorat: nova xarxa d'enllumenat públic, «llavadors» (no en funcionava cap); es vol fer pròximament una revisió de les claus de pas de totes les preses d'aigua, acondicionament del femater municipal.

També, i encara que no es consideren pròpiament serveis, hem intentat millorar alguns aspectes com són el portar el fluït elèctric fins el repetidor de T.V., hem intentat millorar algun camí públic,

organitzat Cursets (Natació, Música); crear l'Agència de Lectura (pròximament en funcionament), etc...

La política cultural i lingüística estava quasi morta. És un aspecte prioritari: Agència de lectura, diversos cursets organitzats per l'Ajuntament; Canvi de nom dels carrers (recuperant el popular) i la denominació valenciana. Exposicions (Sanchis Guarner, etc.). Hem tornat a recuperar el Concurs de Pintura «Vila de Cinctorres», que ja no se celebrava; edició d'un informatiu municipal en valencià, etc.

Estem oberts i recolzarem qualsevol proposta cultural a Cinctorres i Comarca.

Dir que una cosa no es pot saber mai em pareix una postura dogmàtica, més si això cau dins del camp de la ciència, on les causes poden ser (hi ha possibilitat) conegudes tard o prompte.

La tèrmica no emet roses.

La solució «més racional» seria la de que funcionaren al cent per cent els rentadors de carbó necessaris per a reduir al màxim possible la contaminació.

Tancar la central seria la solució en cas de que, de cap manera, es poguera evitar el mal de les emissions als sers vius (persones, animals, plantes).

Relacions de cordialitat i col·laboració en tot allò que hem pogut.

Des de Cinctorres hem recolzat la idea d'establir una mancomunitat de serveis a la Comarca dels Ports.

Molts han volgut buscar dificultats (més de les que hi ha) i no solucions. Per això no ha tirat endavant.

Les relacions seran sempre fraternals i encaminades a aconseguir una unitat efectiva entre tots els pobles de la Comarca perquè és en aquest marc (el comarcal), dintre del País Valencià, en el que crec que pot i deu de relançar-se la nostra Comarca, els nostres pobles.

Algunes intencions estan bé, però el balanç si és bo, jo no puc jutjar-ho, ja que no veig que els resultats compensen l'esforç dels Ajuntaments que aporten l'1 % del seu pressupost a dita Mancomunitat.

Salut per a tots aquells que desinteressadament han fet possible la democràcia als nostres Ajuntaments, i un prec a tots els joves de que participen més en la cosa pública.

El Forcall

Ajuntament del Forcall, resposta al qüestionari

1.- L'estat de l'ajuntament l'any 1987 quan el nostre grup va entrar en solitari, era un estat bo econòmicament, amb un superàvit de set a vuit milions de pessetes en caixa, però això és molt relatiu perquè hi ha unes obligacions de crèdits a llarg i curt termini que s'han de complir. No obstant es pot considerar bo.

Un aspecte que considere que no està molt bé, és el dels funcionaris degut a que hi ha una plaça d'auxiliar i no hi ha plaça de secretari, però a llarg termini sabem que ens adjudicarien un secretari com de fet ens han obligat a fer, llavors el que tenim o tindrem ara serà un secretari i un auxiliar però ens faltaria un funcionari que es dedique al capital de serveis, més de tipus manual, tipus agutzil o treballador que el tens per a fer feines com netejar el poble en general: siguen jardins, llavadors, plaça, etc.

Encara que l'auxiliar actualment ens fa feines que realment no són incumbència d'ell.

L'ordre de prioritats les tenim bastant bé encara que no fem ni podem fer tot el que nosaltres haguérem volgut.

2.- Nosaltres ens vam presentar sols, per tant vàrem eixir tots.

Ens haguera agradat més tindre una oposició perquè llavors haguérem estat realment elegits perquè ens volia el poble, ara té un la sensació de què estem a l'ajuntament perquè no s'ha presentat ningú més.

La gestió que nosaltres pretenem desenvolupar és principalment de no parar de fer coses abans crec que semblava que no vullgueren fer res, de fet ho demostra els 7 ó 8 milions que estaven ahí sense gastar. Crec que és un error tindre eixos diners de superàvit i anar per ahí demanant.

3.- Totes aquelles que no són de qüestió estrictament local, les altres sempre has d'anar mirant un poc per a veure què pensen els altres i prendre una decisió democràtica per part de tots els que integren o intervinem en eixa organització supralocal.

4.- Els problemes urbanístics crec que és un problema de conscienciació per part de tots els veïns del poble, si no hi ha consciència per banda de tots és molt difícil aplicar un pla urbanístic, que de fet està aprovat; mentre hi hage l'egoisme de què jo puc fer el que vulga a

ma casa i si no, no et parlo o t'insulte i et dic de tot, als pobles serà molt difícil fer una gestió urbanística bona.

Pel que fa a l'atur crec que no hi ha problema perquè no n'hi ha, almenys al meu poble; el fet que m'ho demostra és que vas a buscar gent per fer alguna feina i no la trobes i has d'anar a demanar per favor que t'ajuden.

5.- Els serveis que crec jo que a este poble s'han de donar i de fet es dona el servei de l'aigua, en aquest aspecte hem posat una bomba d'aigua més potent per a què no n'hi falte.

El servei d'escombraries que no existeix; ens hem posat en contacte amb la diputació per fer una mancomunitat entre tots els pobles de la comarca i crec que prompte o tard s'haurà de posar en funcionament.

Pel que fa a l'ajuntament estem totalment oberts a tot el món per a poder-los ajudar en la mesura de les possibilitats que tenim els que estem a l'ajuntament i el secretari.

6.- És un dels punts que crec jo que està més estancat, un poc de culpa és nostra, però també per part del "passotisme" que hi ha per part de la gent en aquest aspecte, de fet es podria crear una biblioteca municipal però no hi ha gent que vulga encarregar-se de controlar un poc (obrir, tancar, etc.)

L'única cosa a destacar que s'ha fet ha estat el curs permanent d'adults amb el

Forcall. Foto: Josep M^o Zapater

que l'ajuntament ha col·laborat juntament amb altres institucions.

7.- Crec que si no es determinen es perquè no es vol, tal vegada siga un poc culpa de tots.

La solució seria traure a Endesa, però com això no serà mai possible, haurien de cremar carbó bo perquè no contaminare tant, perquè pel sol fet d'estar la central tèrmica crec que ja contamina.

8.- Jo crec que actualment entre tots els pobles de la comarca hi ha una relació podríem dir d'amistat que no passa d'ahí.

El nostre poble ha fet una agrupació amb la Todoella i l'Olocau del Rei en el tema del secretari, encara no ha entrat en funcionament, tal vegada siga açò el més positiu de tot.

Jo ho veig molt negre mentre no ens agrupem tots els pobles en una mancomunitat per a tot, però en el que cada poble tinga un vot igual a un altre siga gran o petit, del contrari no val la pena fer res perquè ens trobarem amb la mateixa situació que ara en què hi ha alguns pobles que s'emporten el pa i als altres ens tiren les molles.

9.- Jo crec que no és ni bona ni roïna, ací també tenim algo de culpa tots els pobles perquè tots ens queixem però no donem cap solució.

(Alcalde: Manolo Monfort Molinos)

Contestació a l'enquesta de la revista «Au» - Maig 1989

L'arribada de la democràcia als Ajuntaments va trobar unes institucions amb una situació d'inutilitat i de fallida financera. No era exactament el cas de l'Ajuntament de Morella però s'acostava molt a esta situació general. El règim anterior havia buidat de continguts i de diners els ajuntaments. Han estat necessaris vuit anys per perfilar una organització municipal (Llei de Règim Local, Llei de Finançament Municipal), la tasca no està, ni molt menys, complida però el progrés és innegable.

La nostra agrupació no ha tingut mai el poder municipal però som l'únic partit polític que ha concorregut tots els comicis electorals i que a l'hora de les eleccions ha presentat l'únic programa original amb objectius clars i prioritzats: Dotació d'infraestructures que milloren la qualitat de vida dels ciutadans i consolidar la democràcia municipal.

A Morella va arribar la democràcia i a l'Ajuntament es trobaven representants de diferents grups polítics que eren l'expressió de la voluntat de la gent. Diferents visions del que s'havia de fer al poble, i les coses es discutien dins del marc que donava la institució. La diferència de la gestió amb els ajuntaments anteriors és evident i per mostra tenim la quantitat d'obres i serveis que s'han creat o millorat: Institut de Batxillerat, solució del problema de l'aigua, construcció de la Piscina, renovació de la instal·lació d'energia elèctrica, casa Ciurana, etc. tot això va culminar amb la confecció del P.G.O.U. que hagués significat la planificació del millorament integral de Morella. El més lamentable és que ara que disposa de recursos financers molt considerables i d'una gran autonomia municipal és el propi Alcalde qui es «tanca de banda» i ens torna al més recalitrant passat dels que hem conegut. L'única esperança que ens queda és que la Generalitat Valenciana, amb una mostra de responsabilitat, continue fent importants inversions amb la col·laboració, abnegada, del grup municipal socialista.

L'agrupació local del partit socia-

lista PSPV-PSOE és absolutament sobirana amb les seves decisions de política local, tota l'actuació és responsabilitat d'ella i no s'acudeix a òrgans supra-locales més que per coordinar-se i rebre ajut tècnic.

Actualment el grup de govern del nostre Ajuntament no es planteja cap d'aquests problemes. El nostre programa donava propostes per incidir aquestes qüestions, propostes que hem plantejat repetidament al nostre Ajuntament i que una vegada darrere una altra ens han estat despreciades. Respecte a urbanisme nosaltres estem per una reforma del P.G.O.U. que contemple els interessos legítims dels afectats, en quant a l'atur i l'activitat econòmica, el P.G.O.U. creem que impulsa l'ocupació (Polígon Industrial), i, sobretot, desenvolupant el sector turístic.

L'actual alcaldia no té massa cura per la millora dels serveis salvant la poda d'arbres a «l'alameda» i el llambordat (endoquinat) d'algun carrer a càrrec de l'INEM i dels veïns. Davant d'aquesta paràlisi el Grup Municipal Socialista ha treballat, suportant totes les travetes i burles dels regidors del P.P., per poder, aconseguir el Centre de Salut, l'escola d'EGB, residència per a la tercera edat (en perill de perdre's pel desinterès de l'Alcaldia), etc. tot al marge de l'Ajuntament.

No hi ha cap intent de dur accions culturals i lingüístiques al nostre Ajuntament. Una de les crítiques que hem fet des que els nostres companys són a l'Ajuntament ha estat per impulsar les accions culturals i molt especialment la utilització de la nostra llengua en el funcionament de l'Ajuntament, al respecte es van presentar dues mocions: per suport al conseller Barceló d'UCD en respecte al tractament de la llengua i per posicionament sobre la unitat lingüística. Actualment ni tan sols ho plantejarem perquè no se'ns escolta per res i molt menys pel que el grup governant mostra tan poca sensibilitat. La política cultural i lingüística de l'actual consistori es pot dir que és un desert.

Recordem que el nostre grup va proposar el seu dia la interposició d'una querrela per Delit Ecològic contra la Central d'Andorra. Actualment es troba en tràmit, considerem que és l'acció més racional i positiva de quantes coneixem que s'han fet sobre el tema. Seguim les mesures que s'han pres: «lecho fluido», filtres de fum, etc... En qualsevol cas, és una qüestió difícil i que la patim per la manca de planificació dels Governos Franquistes que van ubicar la central sense fer cap estudi d'impacte mediambiental ni rendibilitat social.

Amb els pobles de la comarca, creiem honestament, que hem estat l'únic partit que ho ha treballat. En aquests moments creiem que la implantació del nostre partit a la comarca és un fet. La relació amb quasi tots els pobles de la comarca és molt estreta i de col·laboració. Aquestes relacions podrien sofrir un gran impuls si Morella estiguera governada per altres persones que foren capaces de deixar de «mirar-se el melic». Pensem que és necessari que Morella mire cap a la comarca, ha d'acceptar el seu paper de poble més gran i col·laborar, com ho està fent Villafranca. El PSPV-PSOE de Morella ha proposat formalment la mancomunitat dels pobles dels Ports que tindria una gran incidència en les inversions i els serveis.

El balanç que fem de les actuacions de la Mancomunitat Turística del Maestrazgo és, per desgràcia, molt pobre per als diners que costa i per la distorsió cultural que provoca.

Nosaltres hem proposat als programes electorals quina promoció turística s'haurie de fer a la nostra comarca. La nostra proposta es sustenta en tres presupòsits que creiem que són bàsics: dignificació de l'oferta (creació de serveis i cura pel que tenim), precisió del segment de mercat que es vol servir i utilització dels canals de promoció del mercat turístic, tot això no és possible dur-ho a terme sense la participació dels interessats amb el sector i ben coordinats.

Vilafranca

Candidatura Independent (EU-UPV) Vilafranca

Amics de la revista AU!: Per tal d'evitar confusions vos agrairíem que fereu constar el nom de la nostra candidatura tal com figura al començament d'aquest full, o siga, destacant el de «Candidatura Independent», les sigles sols van servir en el seu moment per fer més fàcil la presentació de la candidatura en el moment de les eleccions.

Les respostes al vostre qüestionari són les següents:

1ª.- L'estat de l'ajuntament l'any 1979 era el d'una institució en el que tot estava per fer. Aquesta opinió és la que poden donar les persones que en aquell moment van entrar a formar part de l'ajuntament, i que ara formen part d'aquesta candidatura, la qual en aquell moment no existia.

2ª.- Els primers quatre anys van ser d'una gran activitat, en aquest període es van fer quasi totes les obres i serveis, a més de deixar molts projectes en marxa. A partir de les segones eleccions la gestió municipal s'ha anat degradant progressivament.

3ª.- Aquesta candidatura mai ha acceptat la intervenció de cap partit en les seues decisions.

4ª.- El pla general d'ordenació urbana fa set o vuit anys que està tramitant-se, en este temps de provisionalitat el principal problema per a nosaltres és que encara que hi ha prevista una gran quantitat de zona edificable, la realitat ens diu que construir vivendes comporta moltes dificultats i unes despeses desorbitades, tot açò motivat per deixar vendre solars sense estar urbanitzats, beneficiant-se escandalosament els propietaris de solars edificables, a més de deixar als compradors de solars amb tots els problemes per resoldre.

Encara els nombrosos llocs de treball perduts a Vilafranca (Monfort i altres) l'atur quasi no existeix, és relativament fàcil trobar treball actualment, encara que en unes condicions ben deplorables.

Aquesta candidatura tant en el seu programa electoral com en la moció presentada a l'Ajuntament proposava com a actuació prioritària durant aquests quatre anys la creació d'un polígon industrial o, almenys, dotar de serveis (força elèctrica, aigua, etc.) la zona industrial actual, ampliada si fóra necessari, la realitat actual és que la majoria municipal no ha fet res.

6ª.- La política cultural i lingüística, com sempre: no existeix.

7ª.- Les declaracions del Director General del Medi Ambient són d'una falta de dignitat absoluta, en quant a la solució el P.S.O.E. té totes les claus per a fer-ho, nosaltres pensem que aquest partit no té voluntat per a solucionar el problema.

8ª.- No hem tingut relació amb cap poble de la comarca.

Una comarcalització que siga repartir les obres i serveis entre els diferents pobles de la comarca, i no centralitzar-ho tan vergonyosament com fins ara a Morella, el més desesperant és que la majoria de les obres i serveis ja les té adjudicades aquest poble.

9ª.- En quant a Vilafranca totalment negatiu, creem que aquesta institució imposada en temps del franquisme és una mostra de fosc absolut.

En el cas de voler fer una cosa semblant a la «Mancomunidad», que fóra respectuosa amb la cultura i la història i, sobretot, feta des de bases democràtiques.

LA CANDIDATURA

CDS Vilafranca

Respostes a l'enquesta presentada per la Revista Au!

1.- En principi, no es va establir cap ordre de prioritats. L'única referència que teníem era el programa electoral del PSOE.

Quant a l'estat de l'Ajuntament era de diversos endeutaments, en part per culpa de l'Administració (com el Centre de FP). La resta es devia al progrés que Vilafranca va tindre en els últims anys.

2.- En la forma més passiva de l'actual Alcalde, però menys progressiva.

3.- Difícils de decidir són totes, però hi ha qüestions com el pla urbanístic que necessiten una atenció molt especial.

4.- Per mig d'un pla que està exposat a l'Ajuntament.

No hi ha problemes d'atur. És pitjor la fuga de gent.

Quant a l'economia està a mans privades i va bé.

5.- Poques coses s'han fet per millorar els serveis. L'únic que s'ha fet ha estat informatitzar l'Ajuntament per facilitar i donar un millor servei al contribuent.

6.- No ha variat en res; no s'ha realitzat res i no hi ha res previst d'importància segons la meua opinió.

7.- Que cada vegada es diu una cosa. En plena campanya electoral, el punt de mira del partit que governa era la contaminació, el greu dany que estava fent a la comarca. I que ara, un company d'ells digue el contrari: és de RISA.

Quant a la solució, podria ser en comptes de rentar el carbó, col·locar uns potents filtres.

8.- Les relacions amb els altres pobles de la comarca han estat sempre laborals. Pareix ser que cada vegada hi ha més unió i intercanvis entre els pobles. Que

sigue així i que cada volta estiguem més units.

9.- La Mancomunitat es mou en el que pot i arribe on pot. És a dir, falte molt de contacte entre la gent de la comarca i els responsables de la Mancomunitat. A través de l'Ajuntament s'hauria de fomentar la creació del C.I.T. i constantment realitzar xarrades entre els hotelers de la comarca, que són els que alberguen el turista. En fi, un gran treball és el que hi ha en este tema, i molt progressiu.

10.- Sí i molt important, com és la constant fuga de persones que se'n van de la comarca cap a la Plana. ¿Què es pot fer perquè açò no ocorrisca? Els polítics d'altres esferes no tenen la solució. Sols miren i comenten. Però els que tenim afany de viure als nostres pobles tal vegada tinguem algunes solucions.

COMARCA

Festes de la Mata

Amb alegria i entusiasme, espere la gent de la mata l'arribada de les festes majors que tindran lloc des del 3 al 8 d'agost.

Berbenes, vaques de carrer, vaca embolada, concurs de paelles a l'ermita de Sta. Bàrbara i xaranga popular són alguns dels actes més destacats.

Com anys anteriors, la gent del poble convidi als estiuejants i als dels pobles veïns perquè acudisquen a les festes. L'animació i la "marxa" estan garantides.

Premi de Teatre a Formació Professional de Vilafranca

HISTÒRIA D'UNA ILLUSIÓ

Que contents estem tots. Ens han donat, a Castelló, el 2° premi del Certamen Juvenil de teatre que ha organitzat la Conselleria.

No ens ho esperàvem, la veritat. Ara recordo com va començar tot:

- Eh!, per què no fem una obra de teatre?

- Sí, per a fi de curs i així podem aconseguir alguna "perra".

- No siguis materialista, tu; és més important divertir-nos i aprendre a dramatitzar.

- Acabem de llegir a classe, "El sueño de una noche de verano" de Shakespeare; penseu que se li pot traure molt de profit.

- Jo faria d'Oberon.

- I jo de Flauta.

- I jo de Teseo...

- I els caps d'ase i de lleó?

- Oh, són molt complicats de fer.

- No us apureu, "Michel", és un artista, ell cavilarà com fer-ho.

Començarem a assajar, assajar i assajar uns dies amb més ganes, altres despitats i enjogassats. Poc a poc s'anava perfilant la trama. El fons musical de Mendelssohn, un pas endavant, un crit

enlairat, un sospir, una llàgrima... tot estudiat i après.

- Hi ha un certamen juvenil de teatre a Castelló.

- Hem d'anar, almenys per participar.

- Us imagineu?... El Teatre del Raval presenta al grup de teatre del Centre Municipal de F.P. de Vilafranca amb l'obra "El sueño de una noche de verano" de W. Shakespeare.

- No queda gens malament, no.

I a Castelló que vàrem anar; al Teatre del Raval.

- Ostras tu, quin teatre.

- Quin escenari, aquí ens perdrem.

- No es pareix gens al del nostre poble.

- Quin esglai m'està agafant.

- Tranquils; conteu de l'u al cent i us calmareu. Açò sols passa les primeres quaranta vegades.

Però tot va anar prou bé. La sala bullia de gent. Les escenes una darrera l'altra, s'anaven succeint; baralles, casaments, desgavells, fins a l'escena final: la farsa de la mort de Píramo i Tísbe. I per acabar, els aplaudiments, les felicitacions.

- Eh, un noi m'ha dit "tia buena" i m'ha demanat un autògraf.

- Quina sort que tens.

- A mi unes parelles m'han preguntat que com em deia, perquè els havia agradat molt el meu paper.

- Mireu, al fullet informatiu no han posat el meu nom; quina cara, tu!!

En un semàfor, mentre esperàvem l'autobús que ens havia de portar a Vilafranca, pareixíem una colla de drapaires. Vestits, decorats, columnes... Els més decidits es posaren els caps i entre tant el semàfor estava verd, creuaven el carrer ballant i saltant. Els conductors reïen. Era una festa per a nosaltres; ens havíem divertit sobretot havíem après moltes coses: a ajudar-nos, a exterioritzar els nostres sentiments, a desinhibir-nos... Havia estat una experiència molt agradable.

- Però, què dius?

- Que ens han donat el 2° premi per l'obra de teatre?

- Sí, és veritat.

- No pot ser; hi havia moltes obres i molt ben representades.

Però, sí que podia ser; en realitat era. La il·lusió s'havia fet veritat. Era la compensació al petit o gran esforç realitzat per tots, actors i escenògrafs. I sobretot, era la satisfacció moral que dona el reconeixement per les coses fetes amb voluntat i desinterés.

EL CONSUETA

Notícies de Cincorres

LES MORERES DEL CALVARI.- Ara eren les moreres del poliesportiu i vet ací que les han tallades. Eren els arbres que donaven ombra a la gent que feia una assentada quan venie de la Mare de Déu o quan baixave els diumenges a fer un passeig. Pareix que la raó de tallar-les ha estat el que les mores quan caïen feien una gran empastrada i la gent es tacave. Ara s'han plantat uns altres arbres. Hi haurà que esperar a què cresquen.

.....
Els xiquets i xiquetes de les escoles han fet unes publicacions contant les seves aventures, les seues il·lusions i les seues activitats. Les han repartides pels bars i tots hem pogut alegrar-nos de la seua vocació incipient de periodistes. Sorpren una mica, però, que estiguen la majoria en castellà quan són uns xiquets que segueixen la línia valenciana.

OBRES A LA LLOMA

Estan començades les obres d'un gran pavelló per fer actuacions a les festes.

.....
LES FESTES DE CINCTORRES enguany seran els dies 24, 25, 26, 27, 28 d'agost.

Festes de Vilafranca

De l'11 al 20 d'agost, els vilafranquins celebraran les seues festes majors. La Comissió de Festes ha preparat per enguany un seguit d'actes que prometen ser molt interessants.

De les activitats previstes, poden destacar entre altres, les berbenes, bous embolats, actuacions teatrals, exposicions, paelles populars, etc.

Així mateix la Comissió de Penyes, el dia 14 organitzarà el "dia de les Penyes". La menjada de germanor i la xaranga popular seran els fets més destacats d'aquesta jornada, que potser siga la més desitjada i esperada pels joves i joves de Vilafranca.

Notícies del Forcall

Fa ja sis anys que la gent del Forcall ens vam alegrar perquè es va iniciar una obra que pensàvem seria d'utilitat per a la gent del nostre poble i també per a aquella gent de la comarca que en arribar a una certa edat i amb circumstàncies especials l'hagueren d'emprar, em refereixo a la **residència per als vells**. Han passat ja molts anys i a la gent del poble ens donava molt mala espina que una obra així costés tant de temps dur-la a terme i encara desconfiàvem més quan sentíem de boca d'alguns dels que tenen cert poder que quina bogeria era de fer una residència a un poble i per a una comarca que no té massa costum d'usar aquest tipus de serveis...

Ara la gent del poble ens hem alarmat perquè hi ha notícies que a Morella es farà també una residència per a vells i

ens confonem pensant on estava la bogeria...

El fet real és que s'han invertit quasi deu milions de pessetes i que hi havia un projecte determinat que encara no s'ha complert.

Ens agradaria saber quin deu ser el futur preparat per a aquesta obra perquè algun en deu hi haver. Considerem que els més de mil metres quadrats de superfície que té haurien d'ésser aprofitats i realment d'utilitat per a la gent del poble o de la comarca que ho pugue menester.

Notícies de Morella

PICÓ, EL TEMPS DE T.V.3

El dia 22 de maig a les 19'30 h. a Casa Ciurana, patrocinat per la Caixa Rural, es va celebrar una conferència a càrrec d'Alfred Rodríguez Picó, l'home de T.V.3 encarregat del temps. El tema a tractar era: «La meteorologia a l'abast de tothom».

Aquesta xarrada va ser molt entretinguda i didàctica i de la que tots els assistents van treure aclariments i ensenyances per entendre millor els senyals del temps.

L'assistència va omplir tot el saló d'actes. La gent de Morella va saber correspondre ja que gràcies a Picó i a la col·laboració de l'home del temps a Morella, Juan Amela, els morellans podem vore i escoltar des de Catalunya quin temps ha fet i pot fer per Morella (País Valencià).

GAMBERRISME:

La festa -sopar i discoteca- del final de curs de BUP i COU, va donar com a resultat que un grup de gamberros es dedicaren a destrossar i arrancar les tanques de «l'Alameda» posades als planters; igualment la Plaça «Colón» i alguns carrers del poble estaven sembrats pels vidres de gots; algunes altres desfetes -testos i taules trencades- van ser la gràcia i el bon gust d'aquests elements que a bon segur no llegiran aquestes fulles.

Cal sempre després que passen coses així preguntar-nos tots quin tipus d'educació -que no vol dir saber més i més coses- reben tots els nostres fills.

RESULTATS A MORELLA DE LES ELECCIONS EUROPEES

Cens: 2.504. Vots: 1.523.
Blancs/nuls: 59. PSOE: 615. PP: 659. CDS: 81. IU: 22. UPV: 29. UV: 5. Altres: 51.

FESTIVITAT DEL CORPUS

Es va celebrar en Morella els passats 23, 24 i 25 de maig la tradicional festa del Corpus amb tanta solemnitat com el temps va permetre. Ens van oferir els següents actes:

Dimarts dia 23 de maig

12 de la nit: Volteig general de Campanes, anunciant la solemne vespra. Cercavila del «Grup de Dolçainers», de Morella.

Dimecres dia 24

17'30 hores: «LA DEGOLLA».
20 h.: Cercavila amb gegants i capgrossos i «Grup de Dolçainers».
22'30 h.: A l'Arxiprestal Basílica, Vetllada Cultural. Concert Polifònic. Schola Cantorum de Castellón. Ave Maria, Goicoechea. Vos sou Señor, Bach. Domine Num Sum Dignus, T.L. Victoria. Ave Verum Corpus, Mozart. Panis Angelicus, M. Haller. Racimos y Espigas, Nicolau. Pan Divino Gracioso, Guerrero. Coenantibus Illis, M. Haller.

Parlaments sobre: El Corpus que jo he viscut per Dª Dominica Pastor. Primer dissabte de maig per D. Julián Pastor Amela. Morella i el Corpus per Dr. D. Manuel Grau Monserrat.

24 h.: Cercavila a càrrec d'«Els Dimonis de Massa» de Tarragona.

Dijous dia 25, Festivitat del Corpus

10 hores: Cercavila del «Grup de Dolçainers», de Morella.

11 h.: Solemne Missa Concelebrada en l'Arxiprestal Basílica. La Schola Cantorum de Castelló interpretà la Missa Flors Carmeli de Lucas Guridi. Ocupà la Càtedra Sagrada el Molt Rvd. P. José Liñán Pla, Provincial de les Escoles Pies de Catalunya.

En acabar la Missa, tradicional retaule pels carrers de la Ciutat acompanyats pel «Grup de Dolçainers» i la Banda Municipal.

18'30 h.: Solemne i Tradicional Processó General.

S'ha de felicitar al majoral d'enguany, n'Àngel Querol Royo, qui ajudat pels seus familiars, han segut els encarregats de portar a cap tan singular festa amb respecte a la tradició del nostre poble, van animar a tota la gent, en especial a la joventut, per a fer-se càrrec del que popularment es diu «portar el Plat del Santíssim».

Drogueria

**Pintures
Garcia**

Articles per a Belles Arts

C/ Zaporta, 15 - Tel. 16 08 73
MORELLA

Representació Teatral

Els dies 16 i 17 de juny al teatre municipal els alumnes de 8^è d'E.G.B. van posar en escena dues obres teatrals per recaudar fons per al viatge de final de curs. Aquestes obres van ser: «La comèdia de l'olla» de Plaute i «Els Majorals del Corpus», comèdia costumista de Mossèn Julià Sanjuan Pascual.

La comèdia de l'olla *de Plaute*

Presentació: Palmira Mestre i Inma Royo.

ACTORS

EUCLIÓ (vell avar): Rafael Tena.
MEGADOR (vell ric): Oscar Membrado.
ESTAFILA (criada): Eva Segura.
EUMONIA (germana de Megador): Patricia Adell.
LICÓNIDES (fill d'Eumonia): Ramiro Pérez.
FEDRIA (filla d'Euclió): Gema Vicente.
ESTROBIL (esclau de Licónides): José Segura.
PITODIC (esclau de Megador): Egidio Mestre.
ANTRAX (cuinera): Idoya Boix.
CONGRIO (cuiner): José Mª Adell.
FRIGIA (flautista): Delia Yeste.
EULASIA (flautista): Sonia Gargallo.

Els Majorals del Corpus *de Mossèn Julià Sanjuan Pascual*

Presentació: Mª Luz Meseguer i Maite Prats.

ACTORS

MANUEL (majoral): Jorge Puig.
PEPA (majoressa): Mª José Clemente.
RAMONA (filla): Raquel Mestre.
Dª AMPARO (Sra. de Madrid): Olga Gascón.
MATILDE (filla de Dª Amparo): Susana Prats.
JUANITA (filla de Dª Amparo): Maribel Sangüesa.
PIPO (emblanquinador): Raúl Gasulla.
PERERA (sastre): Jesús Mestre.
CALERA (mosso del correu): Jorge Fabregat.
ROURERA (fuster): Miguel A. Ripollés.
BASETA (masover): Francis Ibáñez.
BORDADORES: Verónica Falcó, Ana Belén Mestre, Mónica García.
JEFE DELS DEGOLLADOS: Fernando Carceller.
REIXOS DE LA DEGOLLA: Sergio Aguilar, Miguel Marín, Rafael Marín.
DEGOLLADOS, MARE DE DÉU.

5.ª TROBADA D'ESCOLES UNITARIES DELS PORTS

CINCTORRES, 1989

**CAJA RURAL PROVINCIAL
DE CASTELLON**
Su caja fuerte

PAÍS

Al número anterior giràvem les declaracions del Director General de Medi Ambient i els trobàvem tot el sentit. En eixa mateixa línia es van pronunciar també tots els empresaris valencians a les seues Primeres Jornades Econòmico-empresarials celebrades a Oriola els dies 13 i 14 d'abril. Les conclusions de la Ponència de Medi Ambient, Contaminació i Residus començava dient: "L'expectre empresarial valencià és conscient de preservar i potenciar el medi ambient i per aconseguir-ho planteja les següents línies d'actuació:" i acaba "El reconeixement de la contaminació atmosfèrica en Els Ports per part de tots els sectors implicats. Realització de totes les inversions necessàries per erradicar el problema per part d'ENDESA. Agilització de les gestions de la Generalitat valenciana com a representant dels interessos de la zona davant el govern central".

LA REVISTA ESPRAI PARLE EXTENSAMENT DE LA CONTAMINACIÓ A LA COMARCA.

El tercer número (hivern) de la revista Esprai dedique un dossier a les tèrmiques dels Països Catalans. Hi ha un extens i documentat article de Carles Ibàñez i Martí "ALERTA GROGA ALS PORTS I AL MAESTRAT. O com una central tèrmica pot malmetre el medi natural".

L'INSPECTOR DE LA NUCLEAR DE COFRENTS CONFESSE INCOMPLIMENTS EN SEGURETAT.

Juan Carlos Lentijo, inspector resi-

Els empresaris també culpen la tèrmica de causar la contaminació

dent de la Central Nuclear de Cofrents, ha reconegut que un accident —trencament d'un bidó de líquid radioactiu que va eixir per les clavegueres al riu Xúquer, que regue tots els camps de la comarca de la Ribera— va ser comunicat al Consell de Seguretat Nuclear (CSN) un mes després, i, segons Josep Català (Avui de 9 de juny de 1989) només ha arribat a l'opinió pública per una filtració periodística. De les declaracions que aporta aquest diari s'extrau que l'accident no va ser anunciat perquè oficialment els bidons no existeixen. Lentijo va dir que la Nuclear de Cofrents no és

altra cosa que un seguit d'irregularitats de manera que una va tapant-ne una altra.

L'organització Acció Ecologista Agró ha assegurat que hi ha indicis suficients que a Cofrents s'han produït més incidents dels que han trascendit: "el fet que el 2 de setembre no se sabés fins un mes després ens fa pensar que altres incendis de menor importància han ocorregut però no s'han comunicat oficialment, a causa de les relacions desconfiades que hi ha entre el CNS i la mateixa direcció de la central".

MÓN

La nostra llengua a les institucions europees

Per primera vegada una institució comunitària oficial, la Comissió de Cultura del Parlament Europeu, reconeix i recomana una sèrie de conclusions favorables al català com són:

— La publicació en català dels Tractats i textos fonamentals de la CEE, incloent-hi els Tractats d'Adhesió i l'Acta única.

— La inclusió del català en les subvencions de la Comissió per a l'aprenentatge i el perfeccionament de les llengües europees.

— La publicació en català d'informació pública sobre les institucions europees.

— La utilització del català en les relacions orals i escrites amb el públic en l'oficina de la comissió executiva de les Comunitats Europees a Barcelona.

— La utilització de la llengua catalana (com s'ha fet ja en la reunió del grup socialista europeu a Barcelona sobre televisió europea) en qualsevol reunió de la Comunitat en el territori de Cata-

lunya i eventualment, en aquells on siga llengua oficial en la legislació interna d'un estat membre.

— El seu ús també en sessions i cerimònies especialment simbòliques referides a temes que facen referència molt significativament a Catalunya.

Ha estat un llarg procés que es va iniciar el 1981 i que encara no ha acabat, a més es poden ampliar els usos molt més del que estratègicament s'ha planejat.

Recuperem el nostre patrimoni

Obrim una nova secció a totes les persones de la Comarca que vulguen col·laborar a descriure i fixar les festes, les danses, les tradicions i, en general, tot el patrimoni, tant oral com material que, per molt diverses causes, es va perdent. No descartem, és més, deixem la porta oberta a que una vegada establert el que hi ha en l'actualitat, proposar progressos i innovacions. Animem aquelles persones que puguin fer-ho que ens envien els seus articles, com més varietat hi hagi, molt millor.

Com a primera mostra tenim una dansa que es balle al sexenni de Morella.

Dansa dels Teixidors

per Julià Pastor Aguilar

La descripció de la dansa és base principalment en el testimoni del Sr. Benjamín Mestre que ha estat fins ara mestre de la dansa. A ell es deuen les innovacions de l'ordidor, els canons i l'encallada, que anteriorment no es feien. Quan li va passar la dansa el Sr. Miguel Ortí només s'assajaven el teixit a la plana i el teixit del cordó.

També han servit com a materials de descripció les fotografies d'altres Sexennis i els vídeos de les últimes Festes.

DANSANTS: Vuit xiquets disposats en dos fileres de quatre, una a cada costat i un xiquet al mig (**barrero**) que aguante la barra de les cintes.

VESTUARI: Barret negre de casquet redó, amb l'ala doblegada cap amunt al costat esquerre, amb una escarapella blanca i dos plomes: una blanca i l'altra roja. La cinta del barret és blanca i l'ala va vorejada també de blanc.

La casaca dels dansaires és de vellut roig amb un pitet (tapacoll) blanc tot de plec horitzontal. Va rematada a la part baixa i al final de les mànigues amb un galó de color dorat. Al final de les mànigues porten una randa blanca sobrecixint. La casaca arriba només fins al maluc i va cenyida amb un cinturó de roba blava resseguit al mig pel mateix galó que remata la casaca.

Al coll porten una gorguera de randa.

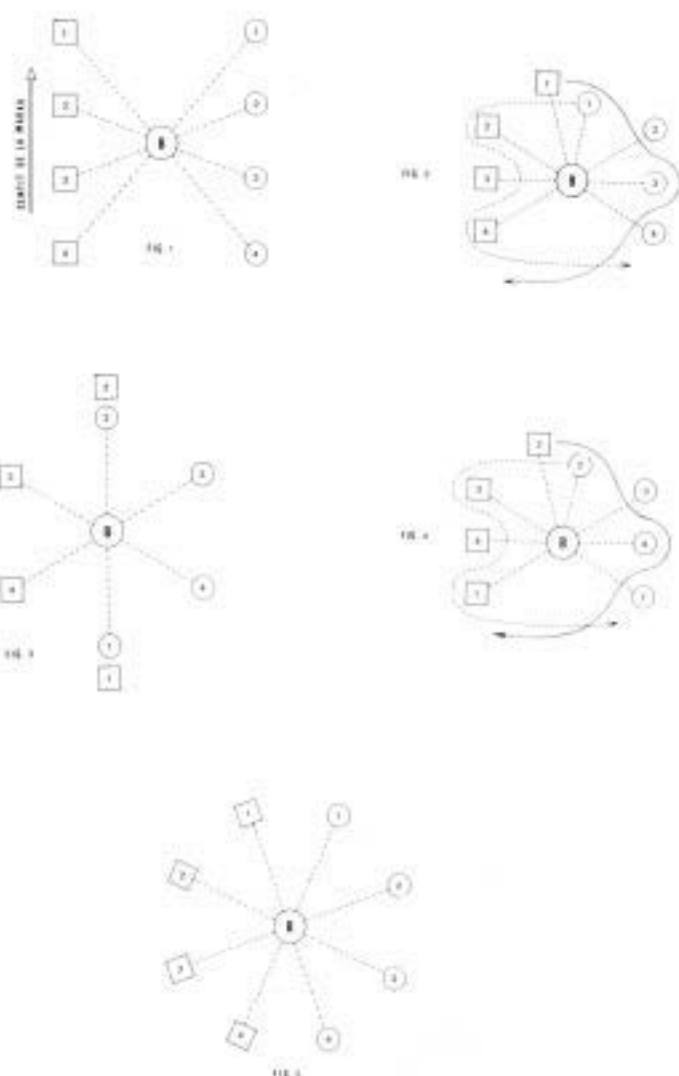
Pantalons blaus de ras fins al ginoll rematats amb galó i amb una randa blanca que sobreix. El galó també recorre tota la costura exte-

rior del pantaló, que al final del camal acaba oberta.

Calces blanques i sabates blaves de roba amb un llaç anterior fix i un altre posterior que lligue la sabata al peu.

La casaca del **barrero** és de color ocre, rematada amb randes més amples que les dels dansaires.

El **barrero** porta, damunt de la casaca, una capeta de vellut roig on hi ha brodats en or els símbols del gremi i la inscripció **GREMIO DE TEJEDORES**.

ESQUEMA: La barra del mig té vuit cintes de colors i està coronada per un pom de flors de paper.

Cada xiquet sosté amb una mà l'extrem d'una de les cintes, que manté estirada.

Els xiquets de la dansa porten castanyetes a les mans que fan sonar al mateix ritme del tabal. Amb els moviments de la dansa van vestint i desvestint el bastó del mig.

PAS DE LA DANSA: El típic de totes les danses per avançar, a ritme

de 3/4. El moviment consisteix a moure els peus, quasi arrossegant-los per en terra. S'escomence pel dret (primer temps), després l'esquerre seguit del dret (segon temps) i l'esquerre (tercer temps). El moviment dels peus és de darrere a davant.

Els xiquets porten els braços doblegats amb les mans a l'alçada del cap, amb el palmell mirant a la part de davant, fent sonar les castanyetes amb els moviments alternatius dels dits. Amb la mà que mire a la part de dins sostenen la cinta que ve de la barra del mig.

MÚSICA: S'interprete amb dolçaines i tabals. Es pot fer a dues veus i en les tonalitats de RE o de SOL.

La música la trobareu gravada en el Vol VII de la Fonoteca de materials de la Generalitat Valenciana: MORELLA, tocs tradicionals de dolçaina.

MODALITATS DE LA DANSA FORMA D'AVANÇADA

La dansa avance seguint el pas, descrit anteriorment, al ritme del tabal acompanyat del so de les castanyetes. Les dues files marxen arreglerades i paral·leles. (Fig. 1).

Per tal que els dansants puguem passar pels carrers del recorregut amb l'esgambi convenient i mantenint les cintes estirentes cal vestir més o menys la barra del mig fins que la longitud de les cintes sigue la convenient.

TEIXIT A LA PLANA

Els dos primers dansaires es creuen per davant i van continuant fins al final passant sempre per fora dels balladors, sense trenar les cintes. En arribar a la part posterior es tornen a creuar i van a situar-se al final de la seua fila. La forma de creuar-se és la següent: el qui rode segons el sentit de les agulles del rellotge passe per la part de fora i amb la cinta per damunt, tant a la part de davant com a la de darrere.

Això ho fan les quatre parelles. La figura es desfà seguint les mateixes passades en sentit invers, escomençant per les parelles del final.

TEIXIT DEL CORDÓ

Els dos dansaires de cada parella es creuen a la part de davant i van eixint i entrant i trenant les cintes fins arribar al final i quedar situats a l'últim lloc de la seua fila.

Cada dansant passe la cinta per davall del següent quan entre a la part de dins. Quan ix, passe la cinta

per damunt del dansant que ve a continuació. (Fig. 2).

Convé que quan una parella arribe a la part posterior escomence la següent de manera que en el moment de creuar-se queden rectes i enfilades amb el barrero. (Fig. 3).

La forma de creuar-se davant i darrere és sempre la mateixa. El que rode en sentit de les busques del rellotge passe la cinta per damunt i després va seguint els moviments alternatius segons fage falta. Quan acabe una parella, escomence la següent. (Fig. 4).

Per desfer el trenat cal desfer les passades en sentit invers, escomençant pels qui estan a l'últim lloc de la fila.

L'ORDIDOR

Els dansants d'un costat van ballant avançant i els de l'altre ballen retrocedint. És qüestió de procurar que la figura total sigue redona i que la distància entre els dansants sigue equivalent. Es fa en una direcció i en la contrària per

tornar a deixar els dansants en la posició inicial. (Fig. 5).

ELS CANONS

Sense fer cap dibuix amb la cinta, els balladors s'estan al seu lloc corresponent i fan dos compassos en cada posició: dos mirant cap avant, dos mirant a la part de fora, dos mirant cap a darrere i dos mirant a la part de dins, per tornar a la seua posició inicial després d'haver fet una volta completa, sense desplaçar-se del lloc.

L'ENCALLADA

Es tracte de fer parar els dansants en el moment que s'estan creuant i estan al recte de la barra. El director de la dansa els done l'orde de parar i de tornar a moure.

NB! Tal com s'interprete en l'actualitat, els dansants executen les figures de la dansa seguint les ordes del mestre o director, enlloc de seguir les indicacions de la interpretació musical (melòdica o rítmica), com és normal en altres danses.

LA BÚSTIA

Ens han arribat a l'apartat de Correus nº 18 un document i diverses revistes i convocatòries.

DOCUMENT. «EL PLA D'ORDENACIÓ URBANA DOS ANYS DESPRÉS»

El Grup Municipal Socialista ha elaborat aquesta informació que consta d'una carta on s'expliquen les intencions dels fulls que s'adjunten que consten de: la fotocòpia d'una al·legació presentada i de l'acta del ple en el qual es va tractar. El «Document» té 10 pàgines que contenen d'un preàmbul, una exposició de 7 punts, una denúncia de quatre punts on es detallen les inversions que s'han perdut a causa de no haver-se aprovat el Pla. Acabe amb un manifest de 5 punts.

REVISTES

CASTELL DE CABRES

Informatiu local, any 5, núm. 8, abril 1989. Tracta de la declaració de Parc Natural de la Tinença de Benifassà, de la creu del campanar. Explique una llegenda, hi ha una col·laboració literària. Es parle de l'ermita de Sant Cristòfol, d'esdeveniments, de plantes, d'heràldica i també hi podeu trobar passatemps. Es fa una menció a la nostra revista agraint-nos els llibres que els vam trametre en motiu de la concessió del PREMI AU! A LA RECUPERACIÓ DEL PATRIMONI ORAL (els refranys guardonats els anem publicant). Nosaltres volem felicitar-los per la revista i per la seua participació i animar-los a replegar-ne més.

INFORMATIU DEL MUSEU DEL MONTSIÀ

És una revista que intercanviem amb la nostra. S'edita a Amposta i parle als números 18 i 19 que hem rebut d'informacions generals, de demografia, de la caça, d'informacions del museu. Al darrer número ho fa de la Passió d'Uldecona, de

les col·lectivitats a Amposta durant la guerra civil, etc.

LA VILA-ROJA

El número de maig del 89 reproduceix un article de Gianni Rodari «Com ensenyar a odiar la literatura als nens» i dedica la resta del número a l'ensenyament en valencià.

PRESENCIA EVANGÉLICA

El número 101-102 parle del poeta Salvador Espriu que estimava la Bíblia i manté les seccions habituals ja ressenyades.

CONVOCATÒRIES

CONEGUEM EL DELTA A L'ESTIU

Itinerari en bicicleta
XVIII PREMIS OCTUBRE 1989

D'assaig, narrativa i poesia. S'han de presentar abans del 16 de setembre.

PREMI «PAÏSOS CATALANS - SOLSTICI D'ESTIU»

De narració breu (entre 25 i 40 fulls) tingueu-lo present per a l'any que ve. Teniu temps fins el 23 d'abril.

VII PREMIS RIBERA D'EBRE 1989

Narrativa. Amb una extensió entre 50/100 fulls. 100.000 pessetes, cal presentar-los abans de l'1 de juliol, Ajuntament de Vinebre.

I CONGRÉS DE LES RÀPITES DE L'ESTAT ESPANYOL

Del 7 al 10 de setembre de 1989 a Sant Carles de la Ràpita.

PUBLICACIONS

MORELLA

Ha aparegut el número 1 de maig de 1989 de «MORELLA. Revista de informació local» consta de 16 pàgines amb coberta de cartonet i la portada a dos colors. Titola el número «Temps de Romeries». S'obre amb una relació de telèfons d'interès i amb el sumari. A continuació l'alcalde fa una salutació i el grup municipal socialista exposa la seua opinió. Segueixen les seccions: *Decrets i edictes de l'Alcaldia*, *Sessions plenàries*, *Comissions*, *Romeria*, *Necrològica* (Recuerdo de Mossén Manuel Milián), *Concurs de Redacció*, *Entrevista* (a Angel Querol Royo) *Deportes i Rogativa*. També apareixen fora de secció informacions oficials i un article sobre curiositats meteorològiques i refranys.

La revista està escrita majoritàriament en castellà, es fa ús de la nostra llengua especialment en els titulars de les seccions i en els telèfons d'interès.

Saludem l'aparició de la nova publicació que ve a cobrir el buit de les informacions municipals, és la primera vegada que es fa una revista sobre el que passé al municipi.

I Congrés de les Ràpites de l'Estat Espanyol

"Els Ribäts d'Al-Andalus"

7-10 setembre 1989

Sant Carles de la Ràpita

Tarragona - Catalunya - Espanya

OPINIÓ

Està Morella als Ports? (I)

Vull parlar-vos de dos temes que no tenen res a veure entre ells, però que poden agrupar-se sota eixe curiós títol. En aquest número vull parlar d'algunes qüestions sobre la promoció turística. És evident que el futur de la comarca –amb permís del Rei Xumeneron I d'Aragó i III d'Europa– passe pel turisme. Sense oblidar el sector primari, sense el qual Morella se convertiria en una ciutat artificial, falsa, només pels visitants, i la comarca en tres quarts del mateix. El sector industrial farà el que podrà, i convé que no desaparegue. Una teoria econòmica diu que una bona economia s'ha de basar en l'equilibri dels tres sectors.

Però tornem a l'afer de la promoció. Començaré parlant de la poca promoció. *Puc certificar i certifico* que no hi ha informació sobre la comarca –ni tan sols de Morella– a les oficines de turisme de la Costa Brava i de Barcelona, (i els turistes que *interessen* vénen del nord dels Pirineus). Preguntant per Morella, m'han arribat a dir –mig preguntant– que està *por Alicante, en el Pirineo de Huesca o en la provincia de Granada*. Un pel fort... És lamentable –i això no ho dic jo, que sóc part interessada. Ho he sentit a prou gent– que la major promoció de la comarca la fa la gent escampada per eixos països del món.

L'altre problema és el de la identitat comarcal. És evident que hi ha unes certes relacions entre les terres incloses dins eixa entitat que es diu *Mancomunidad Turística del Maestrazgo*, però realment no veig quina relació pot haver entre Traiguera i Villarluengo, per posar un exemple extrem. Les divisions comarcals són un fet polític –canviant, per tant–. La divisió de 1.303 és un fet tan artificial com ho pot ser la *Comandancia General del Maestrazgo* o l'actual divisió comarcal que s'emporte Vilafranca, Catí i la Tinanxa al Maestrat. Per què preferim, llavors, la divisió medieval a la del segle passat? Bàsicament per tres raons: Perquè és més antiga –valor important a la comarca–, respon

més a la realitat i perquè la segona *no va anul·lar la primera*. En efecte, independentment de les divisions militars –*sempre tan ben fetes*–, la gent dels Ports segueix anant a Morella, la de més enllà, del Maestrat, a Sant Mateu o Cervera, etc. És després de la Guerra Civil que comencen a canviar capitalitats. Encara que als d'Història ens costarà, (tant de mirar el passat pot ser roïn) haurem de començar a acceptar que Catí no està, ara per ara, als Ports. La relació amb les terres altes és inexistent.

En un article recent d'Emili Beüt sobre el tema que parlem, l'autor comenta que ja ens agradaria als morellans ser la capital de tan gran territori... És clar que això pot ser un intent –no és el primer– per desdibuixar una identitat que, com hem vist, és prou forta, *a pesar de tot...* I sobre l'adscripció a la *Costa del Azahar* no val la pena parlar. Encara busco la costa comarcal. No he trobat cap port, si no són els de muntanya, ni cap platja, si no és la piscina d'algun poble o un toll de riu...

Tant coste fer publicitat *dels Ports de Morella, del Maestrat, de la Baylia de Cantavieja, de les terres del Matarranya...? El turisme d'una certa qualitat intel·lectual com és el*

de la nostra comarca vol *autenticitat*. S'interessen per la Història, però també per la manera de viure o el medi natural. I ho volen real. Experimenten una bona sensació quan els expliques l'invent del *Maestrazgo* o la nul·la relació amb la ciutat dels canons que hi ha al castell.

L'altre punt és el tema de la *llengua* en què es fa la promoció turística. És un dels pocs temes –l'únic– on no és lògic demanar fer-ho exclusivament en la nostra. Però tampoc exclusivament en llengües forasteres. No per als mateixos de la comarca, que no necessitem fullets turístics (Si es fere segons aquest criteri la *Mancomunidad* haurie d'editar majoritàriament en català, que és la llengua de dues terceres parts del seu territori) sinó perquè és la llengua d'un percentatge important dels nostres visitants. Eixos autocars o *-raberres de catalans-*, com li hem sentit dir a algú, són prou grosses com per editar-ho tot *també en català*. Les poques guies i fullets en català es deuen a *iniciatives personals*. La *Mancomunidad* és només un exemple. Encara no he vist res en la llengua del país.

Mai se sap d'on pot arribar a venir gent. L'ideal és tenir fullets en totes les llengües del món: anglès, xinès, alemany, neerlandès, africàns, cebuà, rus, cibemba, danès, zulú, francès, portugués, iroqués, serbi, castellà, gujarati, esperanto, pangasinà, hebreu... Jo penso que totes les llengües i els seus parlants són d'igual categoria, totes servixen per entendre's, encara que reconec que pot ser molt costós editar en llengües amb pocs visitants o llunyanes geogràficament parlant; per exemple en català...

Carles RIPOLLÉS i QUEROL

Notícies del Grup de Dones dels Ports per a la Revista Au!

Aquest any 89, complim 4 anys d'existència; la nostra data de naixement va ser el dia 8 de març de 1985, DIA INTERNACIONAL DE LA DONA, que es va celebrar per primera vegada en la història de la Comarca dels Ports, a Morella i Vilafranca.

Durant aquests quatre anys hem anat organitzant activitats culturals, formatives e informatives com: conferències, cursos, vídeos, cine, tallers, hem iniciat dues biblioteques, una a Morella i l'altra a Vilafranca, hem col·laborat amb les revistes de la Comarca (Els Ports i Au!), hem fet un espai radiofònic titulat "Les coses clares", a la ràdio Comarcal, etc...

Aquest any 89 -concretament- hem fet les següents activitats:

Gener a Maig: Curs de gimnàstica de relaxament i preparació al part a Vilafranca.

Febrer: Conferència sobre "Droga i Joventut", per membres de l'Associació del Patriarca i visita al centre que tenen a Cabanes. Grup de Dones de Vilafranca.

8-03-89: Celebració del DIA INTERNACIONAL DE LA DONA, amb un sopar de germanor, la projecció d'un vídeo a Morella i una conferència a Vilafranca.

17-03-89: "Presentació del PLA PER A LA IGUALTAT D'OPORTUNITATS DE LES DONES. COMUNITAT VALENCIANA 1989-91", per Ofèlia Soler (membre del Consell Assessor de l'Institut Valencià de la Dona), a Vilafranca i Morella.

19-05-89: Conferència "Aproximació al present de la societat morellana", per Ramon Pascual Llorca -Sociòleg-, a Morella.

7-06-89: Conferència: "Ús de les herbes en medicina i cosmètica", per Cristòfol Vidal -Fitoterapeuta-, a Morella.

El mes de febrer vam començar un espai radiofònic titolat "Les coses clares". L'emissió s'ha fet durant 5 mesos -de febrer a maig-, el programa ha tingut una duració de 30 minuts de 20'30 a

21 hores i s'emetia el primer dimecres de cada mes. La direcció d'aquest programa ha estat a càrrec del Grup de Dones dels Ports i la presentació l'han feta dos xiques joves de la Comarca: Begoña Segura de Morella i Lidón Tena de Vilafranca.

El contingut del programa ha sigut variat: des de música, comentari de notícies d'actualitat, informació d'altres programes de TV específics de les dones, comentaris de llibres de la biblioteca de l'Associació com: "Una habitació pròpia" de Virginia Woolf, "La plenitud de la vida" de Simone de Beauvoir, "La casa de los espíritus" de Isabel Allende, "El cuarto de atrás" de Carmen Martín Gaité i "Yo tu madre" de Christianne Collange. S'ha anat analitzant la situació de les dones per àrees: Dona i Treball, Dona i Salut, Dona i Educació, la Participació de la Dona en activitats Socials, Culturals, Econòmiques i Polítiques, difusió del pla per a la Igualtat d'oportunitats de les Dones 1989-91, etc...

GRUP DE DONES
DELS PORTS

GENERALITAT
VALENCIANA

OFICINA D'INFORMACIÓ,
INICIATIVES I RECLAMACIONS

CASTELLÓ

CENTRE D'INFORMACIÓ

La Generalitat,
ara més prop

GENERALITAT VALENCIANA
PRESIDÈNCIA

PREGUNTE EL QUE NECESSITE

L'informarem sobre els aspectes generals de l'Administració de la Comunitat Autònoma Sobre la seua estructura, funcions i procediments.

CENTRE D'INFORMACIÓ

ATENEM LES SEUES RECLAMACIONS

Podrà formular totes aquelles queixes i reclamacions que estime convenientes per sentir-se desatès o lesionat en els seus drets.

POT SUGGERIR-NOS LES SEUES INICIATIVES

Acollirem totes les iniciatives que serveixen per a millorar la nostra Administració. Seran rebudes, classificades i tramessas a l'òrgan competent.

CRIDE'NS:

Telèfon: 23 84 12
23 85 09

Li facilitarem la informació que necessite sobre l'Administració de la Comunitat Autònoma Valenciana.

VISITE'NS:

Plaça de la Pau, 18

Si vol, l'atendrem personalment.

ESCRIBU'NS:

Plaça de la Pau, 18
12001 CASTELLÓ

Les seues preguntes, suggerències i reclamacions, seran degudament contestades.

SERVEIS TERRITORIALS

Comissió d'Informació i Orientació	Alacant	Av. de l'Albufera, 11 Tel. 22 31 31 32 22 31 33
Comissió d'Informació i Orientació - Turisme	Alacant	Av. de l'Albufera, 11 Tel. 22 31 31 32 22 31 33
Comissió d'Informació i Orientació - Turisme	Castelló	Av. de l'Albufera, 11 Tel. 22 31 31 32 22 31 33
Comissió d'Informació i Orientació - Turisme	València	Av. de l'Albufera, 11 Tel. 22 31 31 32 22 31 33
Comissió d'Informació i Orientació - Turisme	València	Av. de l'Albufera, 11 Tel. 22 31 31 32 22 31 33
Comissió d'Informació i Orientació - Turisme	València	Av. de l'Albufera, 11 Tel. 22 31 31 32 22 31 33
Comissió d'Informació i Orientació - Turisme	València	Av. de l'Albufera, 11 Tel. 22 31 31 32 22 31 33
Comissió d'Informació i Orientació - Turisme	València	Av. de l'Albufera, 11 Tel. 22 31 31 32 22 31 33
Comissió d'Informació i Orientació - Turisme	València	Av. de l'Albufera, 11 Tel. 22 31 31 32 22 31 33
Comissió d'Informació i Orientació - Turisme	València	Av. de l'Albufera, 11 Tel. 22 31 31 32 22 31 33

ORELLA ESCRIVANA

He sentit rumors que a la Mata la gent està una mica disgustada. Es veu que no ha quedat massa satisfeta amb la nova pavimentació de carrers que una "afamada" empresa de Castelló ha dut a terme. Algú del poble, mentre es lamentava dels fets, comentava: "Haurem de parar més compte perquè no ens guanyen altra volta la 'Batalla'".

.....

A tres teulades de Morella han cixit bolets d'un metre de diàmetre de color groc. Diuen que és una manera de protestar dels propietaris contra la pluja àcida. El contrast del groc, que representa el sofre, amb el color de les teules és d'allò més cridaner.

.....

UNA NOVA DIVISIÓ DEL MÓN

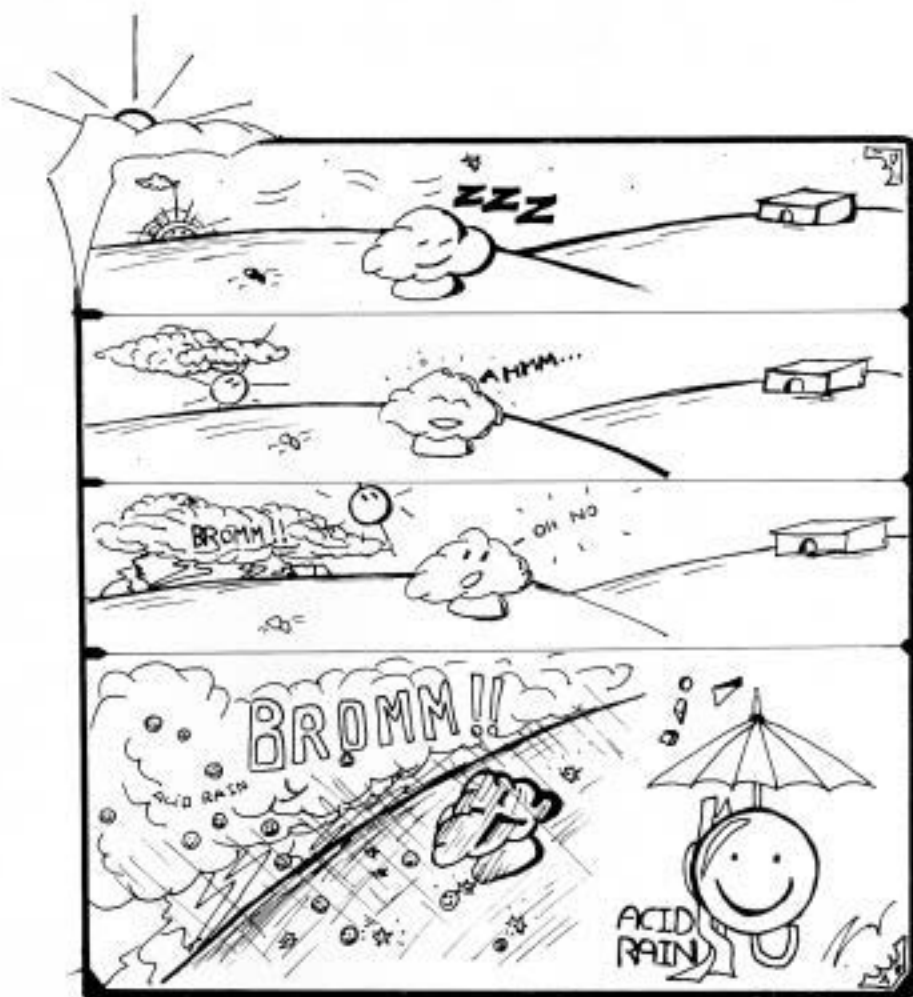
A propòsit que dos dels membres del Consell de Redacció se'n van un al Perú i l'altre a Nicaragua vaig sentir una nova divisió del món: algú va dir que se'n anaven ALS PANXUTS. I és que hi ha panxuts de dos tipus: per fam o per farts, paradoxalment tots panxuts.

.....

ROBATORI DE CARRASQUES CENTENÀRIES A LA COMARCA

Es diu que "Quí naix desgraciat amb els collons estropesse"; pot ser que sigui la millor dita per als masovers de la comarca. Si no en tenien prou amb la mort dels arbres per la contaminació de la Central Tèrmica, ara un grup organitzat de lladres-destalers es dedica a tallar les carrasques més grans i més antigues del terme (sense demanar permís als amos, per suposat). Des de fa uns mesos la Guàrdia Civil de Morella ha rebut la denúncia d'alguns masovers que, de colp i volta, han vist desaparèixer una o més carrasques del seu mas, són les que tenen nom i solen complir una funció ben precisa en la vida del mas: ombra per a la rabera, humitat, etc. El fet és molt més limitat que la malesa de la Tèrmica però la gent els diu el mateix nom als autors.

.....

JP

Hi ha temes que ja em tenen inflada de tant de sentir-ne. L'última, una mare que deie que "El valensiano i el catalán no son lo mismo: en valensiano desimos 'yayo' i en catalán disen 'iaio'". El que em vaig quedar sense saber és com es diu "més curta que el dia de Sant Tomàs" en castellà.

.....

Jo no només dic crítiques, si sent que la gent parle bé d'algun fet—cosa prou difícil, per una altra part—, també ho arreplego i ací vos ho aboco: el claustre del Convent de Sant Francesc s'ha convertit en el jardí de roses més ben cuidat de tota Morella per al plaer dels visitants.

.....

L'ORIGINALITAT DE LA MANCOMUNITAT

Es diu que uns naixen amb estrella i els altres estrellats. La Mancomunitat ha

tingut l'estrella d'inventar-se una zona turística i un nom. I per si fore poc es comente que ara vol promocionar, ja obertament, el DESIERTO DEL MAESTRAZGO. Subliminalment ho havien emprés amb la campanya "DONDE EL SILENCIO HABLA", quina vista... El lema de la campanya serà: "ACID RAIN EFFECTS" Near the beach you can see... No podem dir que no ens tindran en compte —i de mostra— quan la contaminació ho hage matat tot.

ÈXIT DE VENDES SENSE PRECEDENTS

El llibre "Cabrera, a l'exili" de la nostra col.laboradora Conxa Rodríguez ha estat tal èxit de vendes que la casa distribuïdora es pense que tots els morellans s'han fet carlins. El que no sabien és que si haguere firmat "La xica del Callao" el nombre de vendes s'hauria duplicat.

Cultura

Premis del V Concurs Literari vint-i-cinc d'abril

El Concurs Literari ja compta amb cinc edicions i es troba molt consolidat. En la d'enguany ha participat molta gent i hi ha hagut molts de premis. Com ja sabeu l'entitat que l'organitza és l'ASSOCIACIÓ CULTURAL I COMISSIÓ DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA DELS PORTS que té la col·laboració en els lots de llibres de les entitats següents: en primer lloc (i amb una importantíssima aportació) el Gabinet d'ús de Castelló de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, la Caixa Rural, la Caixa d'Estalvis de Castelló i la Caixa d'Estalvis de València.

La relació de premiats és:

E.G.B.

PREMIS

TERCER CURS

1°.- «El llop bo» de Gara de Juan Marín, Morella.

2°.- «El gos perdut» de David Fabregat Pérez, Morella.

Finalistes: «La cova dels rats penats» d'Héctor Mestre Julián, Morella. «El mono saltarín» de Vanesa Miró Querol, Morella. «Mareta» de Gemma Cuella Cardona i Maria José Giner Meseguer (2° i 3°) Herbers.

QUART CURS

1°.- «La dona i el llop» de Dèlia Mestre Querol, Morella.

2°.- «El gat i les puces» de Verònica Segura Tena, Morella.

Finalistes: «La dona treballa» de Dulce Mari López Guimerà, Morella. «El monet, el xiquet i el pardalet» de Raül Bordàs Garcia, Morella. «Dona, doneta» de Lucía Segura Guimerà, Morella. «Cançó de viatge» d'Ivana Niza Monfort, Morella. «Cançó» de Daniel Pallarès Llop, Herbers.

CINQUÈ CURS

1°.- «Les dances del sexenni» de Félix Fuster Sebastià, Morella.

2°.- «Enric i el drac casolà» de Noemí Mestre Gasulla, Morella.

Finalistes: «La dona en la natura» de Sandra Monfort Membrado, Morella. «La primavera» d'Ignacio Querol Milián, Morella. «Senyora la nona» de Felipe Belmonte Ripollés, Morella.

SISÈ CURS

1°.- «La dona» (poesia) de M^o Teresa Salvador Mestre.

2°.- «Morella, 17 de març de 1989» (prosa) de José M. Ripollés Querol, Morella.

Finalistes: «La perdiu i el perdiu» de Diego Ibáñez Grau, Morella. «Morella i les seues tradicions» de Rocío Troncho García, Morella. «L'oroneta» d'Antonio Segura Royo, Morella. «Les dones» de José R. Mestre Vilalta, Herbers.

SETÈ CURS:

1°.- «La dona» (poesia) de Cristina Belmonte Ripollés, Morella. «Carles» de Begonya Vives Manero, Morella.

Finalistes: «El missatge» de Maria Ortí Ramia, Morella. «La dona» de Carmen Domínguez Pallarès, Morella. «Història del Sebastià» de Paqui Segura Bellés, Morella. «Els xics perduts al pol nord» d'Antonio Zurita Vicente, Morella. «Morella» d'Ivan Mestre Gasulla, Morella. «Dolcesa» d'Eva Serrat Vilalta, Herbers.

VUITÈ B

1°.- «Adela» de Miguel Marín Artola, Cincorres.

2°.- «La dona» de Susanna Prats Giner, Morella.

Finalistes: «La dona» d'Eva M^o Segura Ortí, Morella. «Les festes de Cincorres» d'Ester Sorolla Membrado, Cincorres. «El sexenni i la Mare de Déu de Vallivana» de Lucía Niza Monfort, Morella. «Les festes» de Maribel Sangüesa Teruel, Morella.

VUITÈ A

1°.- «El pi redó» de Mònica Gasulla Gasulla, Cincorres. «Morella un gran poble» (poesia) de

Javier Mestre Julián, Morella.

Finalistes: «Morella» de Francisco José Ibáñez, Morella. «L'agutzir per no entendre castellà» de Pedro Fígols Folch, Morella.

FORMACIÓ PROFESSIONAL I

1°.- «Una història qualsevol» de Celina Julve Prades, Vilafranca.

2°.- «Les estacions» d'Isabel Tena Vicente, Vilafranca.

3°.- «La nit» de M^o Teresa Vicente Bellés, Vilafranca.

4°.- «La dona» de Gemma Fabregat Bellés, Vilafranca.

FORMACIÓ PROFESSIONAL II

1°.- «Una història d'amor poc corrent» de Miguel Angel Pitarch Ros, Vilafranca. «Terres desolades» de Miguel Angel Pitarch Ros, Vilafranca. «Destrució de la natura» d'Amparo Dols Monfort, Vilafranca. «Ahir i avui» de Carmen Forés Ros, Vilafranca.

EDUCACIÓ PERMANENT D'ADULTS:

1°.- «L'arbre i el castell» de Natividad Vicente Gil, Morella.

2°.- «El somni complert» de Mercedes Ferrer Gasulla, Morella.

3°.- «La dona i el seu món» de Dolores Vidal Tena, Vilafranca.

4°.- «La dona» de Fátima López Collado, Morella.

SECCIÓ OBERTA

1°.- «Enyor tardoral» de Rafael Monferrer Guardiola, Vilafranca.

2°.- «Pic i la desaparició de Joan» de M^o Dolores Vinyals i Adell, Morella.

PREMIS DEL III CONCURS «REPLEGUEM EL SABER DEL NOSTRE POBLE»

1°.- «Ditxos de vells, cagat en ells» de Néstor Prades Gargallo, Vilafranca.

2°.- «Dites i refranys» de M^o Carmen Marcobal Ripollés, Morella.

L'obra de Pilar Dolz

Amb motiu de l'exposició realitzada a València durant el mes de juny a la Sala Dàvila-Art reproduïm les paraules del catàleg de l'especialista Romà de la Calle.

Pilar Dolz, la concreció dels signes

Sol ser habitual –per part de nombrosos artistes– el fet de donar cabuda en la seua respectiva dedicació personal, ni que siga només de manera una tant complementària, a l'exercici del gravat. És, sens dubte, una temptació atractiva que paral·lelament amplia experiències, possibilita una major difusió i acreix, fins i tot, la versatilitat creativa amb l'ample repertori de recursos i modalitats expressives que aquest mitjà i la seua encertada pràctica permeten.

Tanmateix –tot cal dir– hoques vegades és l'artista, personalment, qui realitza, segueix i controla, pas a pas, totes i cadascuna de les diferents etapes del minuciós procés de gravació/estampació, assumint així, amb radical legitimitat, la pròpia responsabilitat que suposa la total autoria dels concrets resultats obtinguts.

Pilar Dolz (Morella, 1945) és en aquest sentit –i al marge d'altres facetes– essencialment una consagrada i magnífica gravadora, tan

versàtil en el domini dels mitjans com rigorosa i exigent en la seua pràctica, com bé pot ser constatat al llarg de la seua diversificada trajectòria dins d'aquesta genuïna vessant de la creació artística.

Especialitzada, a fons, a tal respecte (Perugia, Urbino, París: *Atelier 17*, amb S.W. Hayter, *Atelier Goetz*) constitueix un singular exemple d'incansable apassionament per penetrar –cada vegada amb major soltura, eficàcia i rotunditat– en els amagatalls de les investigacions i noves experiències que, per ell mateix, permet i ofereix el sempre sorprenent món del gravat.

Sens dubte des d'aquella mostra individual, a primers dels setanta –recolzada amb encert per un text, quasi diria que clarident, de Joan Fuster–, Pilar Dolz ha sabut articular, al llarg de dues dècades de constants indagacions, aprenentatges i experiències, un coherent itinerari, esglaonat per tot un conjunt d'obres ben diferenciades entre elles, però articulades amb encert a

base de sèries distintes i consecutives.

Com no recordar, almenys, ni que només siga a vol d'ocell, aquelles quasi inicials propostes seues –sèrie «Reixes», «Insectes» i «Finestres»– que, carregades a l'hora d'ires, tendreses i repulses, agermanaven contrastos de duresa i fragilitat tant en la seua iconografia com en l'operativitat tècnica? No hi mancaven urgències crítiques, ni compromeses mirades al seu entorn, en una eloqüent concreció de signes intencionals que, només per a qui no volia entendre altres registres, podien ser exclusivament interpretats com a jactàncies simbòliques...

Però ja hi batejava obertament la clau de la minuciositat de procediments darrere de la retinguda violència d'algunes imatges. Perquè per a Pilar Dolz no hi havia urgències que justificassen concessions en la vessant estètica, com bé quedaria confirmat en les dues següents sèries que, en el seu treball, tanca-

PASTISSERIA

CASA GORRETA

JOAQUÍN ANDRÉS

DES DEL 1900
L'AUTÈNTIC FLAÓ MORELLÀ
Marquesa F. Sol, 2

MORELLA – Tel. 16 01 74

TALLERES HONORIO

Agencia
RENAULT

Hostal Nou, s/n

Teléfono 16 01 91 **MORELLA**

ven la frontissa cronològica d'ambdues dècades: «Pedres i paisatges» i «parets de pedra seca». Quasi com en una paral·lela transició iconogràfica, la seua atenció a la realitat física de l'entorn, en aquest cas agrest i natural, hi sapigué descobrir i elaborar de manera simultània, una eficaç metàfora de l'existència humana feta història sota la seua mirada i un interminable motiu que li permetés expressar qualitats i contrastos, detalls i textures, consistències compositives i estructuracions reiterades que bé connotaven, per rebuig, la suggerent voluntat de comunicar, amb semblant llenguatge visual, el significatiu recurs que la presència de les pedres, els murs i les estacades –en una sostinguda referència immediata– havien assumit indefectiblement per a ella.

Delerant potser, després, per estendre més el radi d'acció de les seues possibilitats, quasi a principis d'aquesta dècada, marxa a París per a reciclar les seues experiències amb els esmentats *Atelier 17* i *Atelier Goetz*, deixant darrere seu prèviament –com en un curiós joc creatiu de continuat i alternativa– l'interessant conjunt que constitueix l'ampla sèrie de gravats que duen per títol «Espais i paisatges», en els quals paulatinament ha anat obrint la seua sensibilitat a majors estratègies cromàtiques, a altres combinacions espacials, a la simultània inclusió de fragmentacions horitzontals, a nous ritmes gestuals i a textures més pronunciades, on la

imaginació de les formes dona cabuda a una certa ambigüitat, dis-tesa entre l'ordit figuratiu –mai no absent del tot– i a l'existència d'una major liberalitat abstractiva a l'hora de treballar les planxes.

Després de les seues investigacions a París, inicia Pilar Dolz –ja a meitat dels vuitantes– la sèrie «Herbes», en la qual encara segueix actualment invertint tota la seua activitat, dins d'un gran arc d'opcions interpretatives, enllaçant d'aquesta forma amb els espais naturals i els paisatges que –com hem dit– protagonitzaren també la sèrie precedent.

En realitat constata que, des de la seua mostra del 1978 en la ja desapareguda sala de *L'Eixam* –que tan encertades iniciatives dugué a terme, entre nosaltres, en l'inquiet període de la transició política– feia ja una llarga dècada que Pilar Dolz, individualment, no penjava els seus treballs en València, tot i que en algunes col·lectives i sobretot en la seua exposició de *Torre I* (1981) sí que havíem tingut l'oportunitat de seguir les pautes de les seues constants investigacions al voltant del gravat.

En realitat aquest leit-motiv que jalona reiteradament tota la seua producció actual li permet, per cert, no sols incrementar la complexitat compositiva de les seues planxes sinó també introduir-hi majors contrastos de riquesa en quant al cromatisme, textures i formes. Juga així tant als primers plans de minu-

ció detall com a l'exultant vivesa estructural de conjunts referencials.

La natura ens és llegida a través de les imatges que van gestant conjuntament la fantasia i la memòria. L'entorn natural esdevé així intensament emocional, dramàtic o líric, segons els casos. I fins es diria que la mirada pot anar com desvetllant capes d'acostament en la curiosa realització de cada obra –sempre de tiratges reduïts–, i penetrant paulatinament en l'espai visual que ens és ofert, en il·lusori repte, a partir de les propostes que ixen del seu tòrcull.

Són mereixedors sens dubte, aquestos gravats de Pilar Dolz, d'una atenció més que minuciosa, a l'hora de recórrer la seua parsimoniosa orografia. El procés de la seua execució no sols es troba –s'hi troba– en el seu origen, sinó que sembla bategar, pas a pas, en cada mínima conjuntura. I reviu l'–comprentent l'abast de les seues etapes i el sentit de les seues concretes opcions tècniques– és l'única forma de fer justícia plenament al sorpresiu llenguatge que el gravat, una cosa tan pròxima i sovint tan desconeguda, és capaç d'atresorar en aquest món específic i inesgotable de recursos que consagra simultàniament la seua versabilitat creativa i el seu valor estètic.

Romà de la Calle,
València, Abril 1989

 <p>Hostal El Cid</p> <p>Telèfons: 16 00 08 i 16 01 25 (2 línies)</p> <p>Portal de Sant Mateu, 2 MORELLA (Castelló)</p>	<h1>Carnisseria MANERO</h1> <p><i>Especialitat en embotits casolans</i></p> <p>C/ Sant Joaquim, 16 Tel. 18 10 65 CINCTORRES</p>
--	--

Cartes perilloses

Títol: **Les relacions perilloses.**

Autor: P. Choderlos de Laclos (1741-1803)

Edicions Proa. Barcelona, 1988.

(Trad. Josep-Anton Fernández).

*****

Caríssims lectors de la revista AU!:

El motiu d'aquesta carta no és altre que parlar-vos, amb entusiasme – ja ho veureu-ho –, d'un història i dic "història" perquè em resultaria d'allò més complicat dir pel·lícula o dir novel·la per més que haja començat ressenyant l'última. M'explico: com, segurament, sabreu el propòsit mes de març s'estrenà per tot l'Estat espanyol la pel·lícula d'Stephen Frears **Las amistades peligrosas** fet que ha posat d'actualitat la novel·la epistolar que Choderlos de Laclos publicà l'any 1782 sota el títol **Les liaisons dangereuses**. El cinema ha funcionat, una vegada més, com a corretja de transmissió de la literatura. Es dona, per altra banda, la circumstància que la qualitat de tots els productes és tanta i tan semblant que es fa vertaderament complicat – com deia abans – d'escollir entre l'una i l'altra; si més no, a mi em resultaria difícil entre d'altres raons perquè no sé si seria capaç de pensar – vista la pel·lícula – en una Marquesa de Merteuil millor que l'aconsegueix Glenn Glóse, ni en un Vescomte de Valmont tan ajustat al per-

sonatge com el de John Malkovich o en una Presidenta de Tourvel diferent a Michelle Pfeiffer. Si **Las amistades peligrosas** és, sens dubte, una de les més suggeridores pel·lícules que he vist de molts mesos ençà, el llibre de Laclos em sembla, a les darreries del segle XX, tota una reivindicació de l'oblidat gènere epistolar i, ara com ara, quan ja ningú no perd el temps a escriure cartes, reconforta de trobar un llibre que en conté tantes, exactament 175 (una proesa!) i uns personatges que tenen el costum (o potser, el vici) d'expressar a través de cartes tot allò que de més intens passa a les seues vides.

Segons el "Prefaci del redactor" són les "cartes de tota una societat" (pàg. 16), la societat parisenca – més exactament, la noblesa – en els anys immediatament anteriors a la Revolució Francesa. No en feu massa cas de les paraules de l'Editor quan afirma – tot preveint l'escàndol – que era impossible que aquells personatges i aquells comportaments es donaren al segle de les llums i que "si les aventures relacionades en aquesta obra tenen un fons de veritat només han pogut tenir lloc en altres indrets i en altres temps" (pàg. 13).

De cartes – canal de la major sinceritat i de les més grans hipocresies, simu-

lacions i enganys – en trobareu de tota mena: llarguíssimes unes, extremadament breus d'altres. Apassionades, com les del Cavaller Dancey. Falses i/o reveladores com les del Vescomte i la Marquesa. Sinceres com les Cécile de Volanges...

Tot comença amb una aposta entre els dos personatges principals als quals uneix una estranya atracció que acabarà sent per a tots el que – recordant aquella altra pel·lícula, tan americana i moralista per cert, de Glenn Glóse – podríem qualificar d'atracció fatal. A mida que avança en la lectura descobriu el joc de seducció i engany que dirigeix totes les accions d'uns personatges front el candor i la innocència dels altres. Descobrireu també la varietat de matisos, la complexitat psicològica d'aquells éssers, la riquesa de sentiments i situacions que es plantegen.

En fi, penso que, si us decidiu, la novel·la – una mica cara, és cert – pot acabar semblant-vos una molt bona inversió, en temps i en diners. No desaprofiteu tampoc la primera ocasió que tingueu de veure la pel·lícula. I ja em direu que us han paregut.

Atentament:

Pilar Alfonso

PRIMERS EN INVESTIGACIÓ
PRIMERS EN VENDA
PRIMERS EN RESULTATS
PRIMERS EN SERVEI

COMPROVEU ELS NOUS
PLANS PER A CONILLS

Gallina Blanca Purina

- explotació intensiva
- explotació mitja
- minifundi

Gallina Blanca Purina

programa el futur
amb la investigació d'avui

Ací Les gàbies

EXTRONA

produir per a
més i millor

HIGIÈNIQUES – MANEJABLES
DURADERES ECONÒMIQUES

¡¡SOL·LICITE CATÀLEG INFORMATIU!!

DISTRIBUIDOR EN ESTA ZONA
ANTONIO MOLES SEGURA

C/ Sant Lluís, 54 – Tel. 18 00 00
CINCTORRES

Creació

Vallivana (II)

Trini havia seguit la seua millor amiga de la infància i de la joventut. Ere també com una germana per a ella; havien passat moltes hores juntes jugant a casa seua i al carrer.

Des de la finestra no va gosar a dir-li que pujare un ratet a sa casa i compartire amb ella un temps de nostàlgia.

Li fee ràbia pensar com al llarg dels anys i pel fet de casar-se es perdien aquelles amistats tan estimades.

En vore a Trini se'n va recordar de moltes coses de quan eren menudes, com aquell dia bonic i gelat del mes de gener en què les dues havien anat a jugar amb la neu a l'*Alameda*. El joc consistie en fer «santocristos». Un es deixave caure d'esquena amb els braços en creu, marcant el seu cos. Després es feen comentaris sobre quina ere més alta, etc. Ere molt divertit, però tenie el perill d'acabar ben xopes, i això és el que va passar.

Aquella vesprada, en arribar a casa, van tindre una bona reprimenda per part de la mare de Trini quan les va vore arribar.

«Quin poc coneiximent que teniu. Ja vos podeu treure la roba i arrimar-vos al foc de seguida».

Antònia, la mare de Trini, ere la comare del poble. Vallivana se l'estimave molt. Com que els seus pares treballaven a la fàbrica i no tenien massa temps per a compartir amb els seus fills, ella passave moltes hores a casa de la seua amigueta. Antònia sempre la tractave com si fos una filla més.

Després de quatre crits, la veu d'Antònia es va suavitzar per preguntar-los què volien por berenar.

Mentre s'escalfaven a la vora d'una estufa de llenya i menjaven unes llesques de pa-amb-vi-i-sucre, Antònia parlave tendrament.

«Encara me'n recordo com si fore ahir del dia que vas nàixer, Vallivana. Eren les tres del matí i mira si fee fred que quan vaig arribar a ta casa se m'havie quedat l'alé gelat. És el dia de més fred que recordo en els anys que tinc».

Més tard, a l'escola, Trini havia

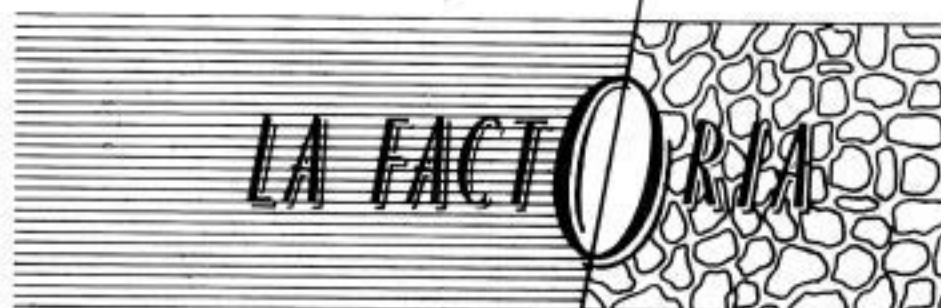
segut la seua companya de classe. Havien anat juntes fins als 14 anys. Després van entrar juntes a treballar als telers.

Vallivana recordava també el seu primer dia d'escola. Sa mare li havia fet la trena, li va posar la bata ben neta i planxadeta i de la mà del seu germà Toni, que ja tenie pressa per trobar-se amb els seus companys, van enfilarse carrers i costes amunt, fins arribar a la placeta del castell, on estave l'escola en aquell temps.

Aquell primer dia Vallivana estave una mica nerviosa, però en vore cares conegudes de xiquetes es va tranquil·litzar molt.

«Quins pupitres més alts i més vells. Quasi havien d'alçar el cul per poder escriure». – Pensava.

La mestra ere «doña Patrocínio», una dona de mitjana edat que Vallivana ja coneixie de vista, sobretot perquè un dia que estave a la carnisseria amb sa mare, la mestra estave comprant. Sa mare li havia dit molt mollet:

Discoteca

Pub

Sala d'Actuacions

EL FORCALL

«Mira filla, cixa senyora serà la teua mestra».

«Doña Patrocinio» els donava a llegir unes cartilles que tenien paraules en castellà. Algunes vegades els xiquets no entenien molt bé què die. Ella no volie que parlaren en valencià a classe i ningú comentava res. Per contra, al pati tots parlaven en valencià entre ells, tant els xiquets com els mestres. Això Vallivana no ho va entendre molt bé fins més tard quan va ser més gran.

El que més feliç fee a Vallivana ere l'arribada de l'estiu ja que no anava a l'escola i podie jugar moltes hores al carrer amb els altres xiquets i xiquetes.

Ara recordave com de més gran ella i Trini esperaven l'arribada dels dies en què les deixaven anar al ball. Sobretot el dia que més goig els fee ere el dia de Sant Antoni. Aquell dia no hi havie escola i ere una gran festa. A la nit es fee ball al «Treato», a «Cinc Cantons» i al «Xarleston». Ere quan les adolescents podien arrimar-se una mica als xics que els agradaven, si les traïen a ballar, clar, perquè moltes vegades s'havien de conformar en mirar com ballaven amb unes altres. El dia següent tot era contar amb qui havien ballat cada una d'elles. Trini i Vallivana es feen les seues confidències i després parlaven sobre el tema amb les altres companyes.

Un any havien anat dues xiques de les monges i els van pillar els balladors.

«No sé perquè han anat, si no van mai al ball» -Es preguntaven molt enfadades.

Poc a poc el cel s'havie enfosquit. Vallivana va mirar el rellotge. «Hui, ja són les 6! Qué tard s'ha fet!»

Va escoltar un roïdo per la cuina i va pensar que serie la xica que ja s'havie alçat. Ere ella i estave buscant alguna cosa per menjar.

Mig adormida, i amb un iogurt a la mà li va preguntar a sa mare:

«-Ja m'has acurtat la faldilla?

- Si, ja te la pots provar».

Mentre se la provavé, Vallivana intuïe que la cosa no acabarie bé. Certament aixina va ser.

- Si no me l'acurtes més, no me la penso posar.

Vallivana no estave disposada a acurtar-li-la més.

Això que tu vols és una indecèn-

cia. Si no te la vols posar, pitjor per a tu, però jo no penso acurtar-la més.

La xica estave enfadada, es va acabar el iogurt, va donar una portada i va marxar al carrer.

La faldilla va fer que aquella vesprada hi hagués una discussió «generacional». De totes maneres, Vallivana ja estava una mica acostumada. Ja fee un temps que la xiqueta se li havie escapat de les mans i Vallivana no entenie moltes coses de les que fee i die la xica.

En el fons, aquella discussió li havie deixat un mal gust de boca. «-Què voldrà la joventut d'avui?» -Es preguntava Vallivana sense trobar resposta. Ella que sempre havie procurat ensenyar-li el bon camí i aconsellar-la tot el millor que podie.

- «Nosaltres no vam tindre res i sempre vam obeir als pares i ells que ho tenen tot, ja ho veus. Potser sigue que els hem donat massa».

No ho entenie per més que intentave comprendre-ho.

Va tornar a mirar el rellotge de la paret del menjador. Ja ere hora de fer el sopar...

Vallivana va deixar la roba i la caixeta de fils al seu lloc i es va enfilellar cap a la cuina.

Mentre estave preparant el sopar va arribar l'home, que fredament

va dir «hola», va encendre la televisió i va asseure's a la cadira.

Vallivana des de la cuina li va preguntar per fer una mica de conversa:

- Has vist als xics?

- No.

I allí es va acabar tot.

Quan la taula ja estave parada i el sopar mig gelat van arribar els xics, i van seure's a taula. Mentre la mare posave les bajoques als plats, ells anaven parlant de les seues coses davant de la mirada del pare que no va intervindre per a res. Tampoc ho va fer Vallivana. Eren coses d'ells.

Després de sopar Vallivana va tornar a repretar la taula. La xica es va esclafar al silló per vore la pel·lícula de la televisió. Aquella nit no volie eixir. El xic, per contra, se'n va anar corrents a fer l'últim cafè al bar, no fore cas que se li gelare. Vallivana no podie entendre què podien fer tantes hores al bar.

L'home se'n va anar al llit. Vallivana va retardar una mica l'anada a l'habitació perquè, quan arribare al llit, l'home ja estiguere adormit.

Aquell diumenge, com tants altres, l'home havie *carregat* una mica massa. Vallivana no suportava que dies com aquell l'home li posare la mà damunt.

(Continuarà)
Nati

MIRALL MODA

Avgda. Castelló, 75
Telèfon 44 13 63
VILAFRANCA

ELECTRODOMÈSTICS MANERO

ARA VENDA
AL CARRER
BLASCO D'ALAGON

Telèfon 16 01 02

ESPORTS

Notícies

De mala temporada s'ha de qualificar la portada a cap pels equips de la nostra comarca en la categoria de segona regional. Si el Vilafranca quedava en el lloc 13 de la classificació amb 30 punts, pitjor ho va passar el Morella que va quedar en el darrer lloc d'esta mateixa classificació amb 14 punts i 16 negatius.

Esperem que per a la propera temporada se solucionen els problemes de malalties, lesions, així com de sancions d'alguns jugadors, per aconseguir una millor classificació.

Millor resultats que el Morella F.C. van aconseguir els nostres joves en l'esport escolar.

En el que toque a l'Institut de Batxillerat de Morella, cal destacar la participació en el campionat autonòmic celebrat en la localitat

de Gandia, en el qual l'equip d'Handbol femení, que per poder anar a aquest campionat va haver de ser campió provincial, va quedar en un honorós quart lloc darrera d'un equip d'Oriola i dos de València.

Seguint en el I.B. Morella, ressenyar l'actuació de Roque Messeguer en escacs que també va anar a Gandia quedant en un meritori lloc després d'anar dos participants de Castelló, sis d'Alacant i 14 de València. Com podreu vore tota la Comunitat estave plenament representada.

Lamentar en aquest tipus d'esports la falta de recolzament per part del centre que no va donar cap mena d'ajuda als esportistes tot i que es tractava d'unes campiones provincials.

Pel que fa a l'esport escolar d'EGB destacar la participació en

tennis de taula, on han segut campions provincials en categoria infantil masculí. En escacs, subcampions provincials en la mateixa categoria, així com anomenar la participació en Handbol femení, aleví, infantil i futbol sala de la mateixa categoria a més de la seua participació en el cross provincial celebrat a Vinaròs del qual s'ha de dir quasi amb tota seguretat que el proper any es celebrarà en la ciutat de Morella.

Des d'ací felicitar a tots els participants en totes les categories de tots els esports, i esperar que per a poder fer un excel·lent paper en Barcelona 92 aquest tipus d'esport tingue un millor recolzament del que hem vist per ací, on s'ha de dir que en el centre de Batxillerat de Morella no hi ha hagut un professor específic dedicat a l'esport.

SUBSCRIVIU-VOS A LA REVISTA AU!

Ompliu els dos blocs:

NOM _____

DOMICILI _____

POBLACIÓ (i Codi postal) _____

Se subscriu a la revista de la comarca dels Ports AU! pel període d'un any (cinc números, els quatre habituals més un extraordinari d'estiu. Aquest primer), prorrogable, si no hi ha ordre en contra, per un import de 1.000 pessetes.

Aquesta subscripció li dóna dret -sense haver d'abonar res més- a ser soci de l'Associació Cultural i Comisión de Normalització Lingüística dels Ports, podent participar d'aquesta manera en l'organització de les activitats i en l'elecció (de personalment o bé per mitjà dels càrrecs de la Junta Directiva).

Feu un cercle a l'opció que trieu:

- Vol ser membre de l'Associació
- No vol ser membre de l'Associació

Es desitja que pugui amb carrec al meu compte els rebuts que presentarà anualment l'Associació Cultural i Comisión de Normalització Lingüística dels Ports.

CAIXA O BANC _____

Nº DE LLIBRETA O COMPTE _____

CARRER _____

POBLACIÓ _____

de _____

de 1988.

Firma _____

NOM _____

DOMICILI _____

POBLACIÓ (i Codi postal) _____

Se subscriu a la revista comarcal dels Ports AU! pel període d'un any (cinc números, aquest primer), prorrogable, si no hi ha ordre en contra, per un import de 1.000 pessetes.

Es desitja que pugui amb carrec al meu compte els rebuts que presentarà anualment l'Associació Cultural i Comisión de Normalització Lingüística dels Ports.

CAIXA O BANC _____

Nº DE LLIBRETA O COMPTE _____

CARRER _____

POBLACIÓ _____

de _____

de 1988.

Firma _____

ECOLOGIA

La tèrmica torne a ser notícia perquè s'ha presentat una querrela criminal, que ha estat admesa a tràmit. S'han exigit 600 milions de pessetes a la central en concepte de fiança. A continuació transcrivim un article publicat a la revista *Esprai* nº 3. Hivern 1989.

Alerta groga als Ports i al Maestrat O com una central tèrmica pot malmetre el medi natural

La contaminació per diòxid de sofre (SO₂) és tal vegada el tipus de contaminació atmosfèrica més «vigent», més greu i més generalitzada de les que hi ha als països industrialitzats. Fins al punt que, en les darreres dècades, ha assolit una dimensió autènticament internacional per la generalització del fenomen de la «pluja àcida», a través de la qual s'estan danyant grans extensions de terrenys situats a centenars, i fins i tot a milers, de quilòmetres dels focus contaminats. Aquests focus són, bàsicament, els grans nuclis urbans i les centrals tèrmiques que produeixen energia elèctrica amb la utilització de combustibles fòssils; i molt especialment, les que cremen carbó amb un alt contingut en sofre, entre les quals cal incloure la de Cercs i la Central Tèrmica «Teruel», situada al Baix Aragó, a la localitat d'Andorra, que és la responsable de la degradació progressiva que està sofrint la vegetació de les comarques d'*Els Ports* i *El Maestrat*. Cal assenyalar però, que la «pluja àcida» no és pas l'únic mecanisme implicat en aquest tipus de contaminació (com també és cert que el diòxid de sofre o bé l'àcid sulfúric, no són els únics compostos químics actius en aquests casos). De fet, només una petita part del SO₂ emès a l'atmosfera s'oxida en àcid sulfúric, el qual és transportat per les gotes d'aigua fins que cauen a terra en forma de pluja o de neu, constituint la «deposició humida» o «pluja àcida». La major part del diòxid de sofre, molt especialment als països de clima sec com són els mediterranis, és transportat pel vent de forma directa des dels focus emissors i es diposita en sec damunt la vegetació (i el sòl) a pocs quilòmetres d'aquests, constituint l'anomenada «deposició seca». Aquest tipus de contaminació és la que està malmetent al medi natural de diverses zo-

nes dels Països Catalans situades aprop de centrals tèrmiques, entre les quals destaca la Central Tèrmica «Teruel», que és sense dubte una de les centrals tèrmiques amb més potencial contaminant de tot el món, a causa de l'enorme quantitat de diòxid de sofre que emet a l'atmosfera: *unes 500.000tm. de SO₂ a l'any*.

Malauradament, els efectes de la «deposició seca» sobre les masses vegetals han estat molt poc estudiats. La majoria d'estudis s'han centrat en el fenomen de les «pluges àcides», les quals es produeixen sobre extenses zones del nord d'Europa i dels EUA; en realitat ocorre que en aquests llocs hi ha una acció combinada de la «pluja àcida» i de la «deposició seca» que és molt difícil de diferenciar clarament a l'hora d'estudiar una zona afectada. Als països de clima més sec, com són els mediterranis, el problema és més nou i més localitzat; la contaminació per «deposició seca» afecta de manera intensa només les zones pròximes al focus emissor, encara que els efectes sobre la vegetació són tan ràpids i fulminants com en el cas de la «pluja àcida»: *la mort d'extenses zones de boscos*, que en el nostre cas va lligada a un ràpid i greu procés d'erosió del sòl, cosa que desemboca en una irreparable *desertització* del terreny.

Als Països Catalans l'atenció sobre aquests temes s'ha centrat fonamentalment en dos casos, en què la responsabilitat dels danys recau sobre dues centrals tèrmiques de producció d'energia elèctrica: la Central Tèrmica de Cercs (Alt Bergudà) i la Central Tèrmica d'Andorra (Baix Aragó). En tots dos casos s'han presentat *querrelles criminals per delictes contra el medi ambient*. En el primer cas, la querrela ha estat guanyada per la part denunciada (l'organització ecologista «Alternativa Verda»), encara que la sentència ha estat més aviat simbòlica perquè no obliga la central tèrmica a reduir les emissions de diòxid de sofre. En el segon cas, que és el que ens ocupa, encara no

s'ha iniciat el judici després de més d'un any d'haver-se presentat la querrela per part dels ajuntaments afectats de la comarca d'*Els Ports*.

Les centrals tèrmiques són instal·lacions destinades a la producció d'energia elèctrica mitjançant la combustió de carbó o altres combustibles fòssils (fuel-oil, gas). En el procés de combustió s'allibera molta energia calorífica que s'aprofita per generar vapor d'aigua a pressió, el qual fa moure les turbines, mentre que els gasos residuals de la combustió són emesos a l'atmosfera.

La particularitat més important —i més negativa— de la Central Tèrmica «Teruel» d'Andorra (i també de la Cercs) és el tipus de carbó utilitzat: *lignits de baixa qualitat (només un 24 per cent de carboni) i amb un elevat contingut en sofre (6,6 per cent en carbó sec)*. Aquest lignit s'extreu d'unes mines a cel obert situades a les rodalies de la central. De fet, es decidí la construcció de la central tèrmica en aquest lloc com a única alternativa per a rendibilitzar l'explotació d'un carbó de tan baixa qualitat que no era possible ni exportar-lo ni transportar-lo.

La construcció de la central fou autoritzada pel govern espanyol el 20 de juny de 1974. Ja en aquell moment, diversos especialistes van preveure que la utilització de lignits amb alt contingut en sofre comportaria uns nivells molt alts d'emissió de diòxid de sofre a l'atmosfera, amb el consegüent efecte tòxic sobre els boscos, els cultius i, fins i tot, les persones. La mateixa empresa propietària, ENDESA, que depèn del govern espanyol, reconeixia en el seu projecte que hi hauria uns valors força alts d'emissió de contaminants atmosfèrics: *71.000 kg/h de diòxid de sofre i 2.700 k/h d'òxids de nitrogen*. Paradoxalment, l'única mesura proposada per evitar el problema, fou la construcció d'una xemeneia de 343 metres d'alçada que té la funció de «dispersar» el núvol tòxic. Amb aquestes perspectives, la Central Tèrmica «Teruel» començà a funcionar l'any 1979 tal com havia estat projectada, de manera que després de només tres anys (1982) ja es van detectar els primers símptomes de debilitament de la vegetació en les masses forestals de la Serralada dels Ports, situada a uns 40 km en línia recta de la central. L'any 1983, davant l'agreujament i la generalització dels símptomes, s'alçà la veu d'alarma i es va començar a acusar la central tèrmica com a responsable directa de la catàstrofe ecològica que s'estava iniciant, la conseqüència immediata de la qual fou la mort i la tala posterior de més de 30.000 arbres durant els anys 1983 i 1984.

Davant aquests fets, els ajunta-

ments, organismes i institucions afectats, varen encarregar la realització de diversos estudis científics per tal d'investigar les causes i els efectes de l'alteració dels boscos. Aquest període s'allarga fins el 1987, any en el qual els ajuntaments afectats van presentar la querrela contra la Central Tèrmica «Teruel», tot basant-se en les conclusions de diversos estudis en què atribuïen la catàstrofe a un cas de contaminació atmosfèrica per diòxid de sofre. Les proves que demostren la culpabilitat de la central tèrmica són nombroses i molt clares:

—En primer lloc, la *simptomatologia*, que és coincident amb la d'altres casos precedents (com ara el cas de Cercs). En aquest sentit, un estudi realitzat pels enginyers forestals d'ICONA analitza els danys produïts en la vegetació i descarta qualsevol tipus de causa natural tant de tipus biòtic (plagues), com abiòtic (sequera). Les espècies més afectades són els pins (*Pinus nigra*, *Pinus sylvestris* i *Pinus halepensis*), però n'hi ha moltes altres, entre les quals destaquen l'alzina (*Quercus ilex*) i el ginebre (*Juniperus oxycedrus*). Als pins apareixen zones necrosades al llarg de les acícules, i es produeix una caiguda generalitzada d'aquestes (primer cauen les més velles). A les alzines s'observa que les fulles comencen a assecar-se per les vores i apareixen taques de color groc i marró al limbe. El resultat final és la mort de l'arbre (especialment els pins i ginebres) per defoliació. A més, es van realitzar repoblacions en zones on s'havien tallat arbres i la gran majoria dels arbres repoblats també van morir.

—En segon lloc, per l'evidència d'haver-se trobat alts continguts de sofre dipositat a la superfície de les fulles. Es van estudiar 24 punts fixos de mostreig durant els anys 1984 i 1985, i es va trobar que en el 87,5 per cent de les mostres hi havia *nivells alts o molt alts de sofre hidrosoluble a les fulles* (un 30 per cent de les fulles tenien nivells superiors a 350 micrograms).

—En tercer lloc, pels estudis de dispersió del núvol tòxic realitzats per una institució noruega d'estudis atmosfèrics, que demostren la seva tendència a desplaçar-se en direcció sud-est la qual cosa vol dir que el núvol topa perpendicularment amb la Serralada d'Els Ports. Això és degut al fet que en el règim de vents de la zona hi ha un clar predomini del vent del nord-oest (Mestral o Cierzo), a excepció del mesos d'estiu.

—En quart lloc, perquè els nivells d'emissió de diòxid de sofre a l'atmosfera són molt elevats, tot superant els valors màxims tolerats per la normativa de la CEE i del Govern

espanyol: *12,7 g/m³ de mitjana anual* (dades de l'any 1985). A més, l'estudi abans esmentat (conegut com a «informe NILU») afirma que es poden trobar concentracions de diòxid de sofre en l'aire superiors al límit legal establert (150 $\mu\text{g}/\text{m}^3$) fins a distàncies de 35 km. de la central tèrmica, que és justament la zona on comencen les muntanyes de la Serralada d'Els Ports. A més, la zona amb concentracions superiors a 400 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ arribaria fins a 20 km. de distància.

Si tenim en compte que la quantitat anual de diòxid de sofre de la Central Tèrmica d'Andorra és pròxima a les 500.000 tm./any, podem establir les següents comparacions: aquesta quantitat és superior a la quantitat de diòxid de sofre que genera tota la indústria de Suècia en un any (300.000 tm./any); és gairebé 10 vegades superior a la quantitat que genera la Central Tèrmica de Cercs (60.000 tm./any); i és superior a la quantitat que genera la central tèrmica més contaminant d'Amèrica del Nord (C.T. Paradise, a Kentucky, amb 370.000 tm./any).

—En cinquè lloc, perquè els estudis de fotointerpretació aèria demostren que la zona danyada és molt extensa i bastant contínua, i comprèn des de les muntanyes més pròximes a la central fins a les parts altes de la serralada situades en alguns casos a 60 km. de distància. A més, diu que hi ha un clar predomini dels danys a les alçades mitjanes de les muntanyes orientades de cara a la central, la qual cosa s'atribueix a les inversions tèrmiques que mantenen la massa d'aire contaminat més temps en contacte amb la vegetació d'aquestes zones.

Si intentem fer un balanç global de les conseqüències del fenomen sobre les comarques afectades, és obvi que no hem de tenir només en compte els danys físics «consumats» i directes. A les 200.000 ha. de terreny afectades, cal afegir les nombroses repercussions negatives sobre la *sòcio-economia de la zona*, que ja de per si està molt despoblada i deprimida econòmicament. A més, cal tenir molt present que el procés de degradació del medi natural continua existint, de manera que els danys que es produeixen en un futur pròxim poden ser de caràcter irreversible, fins a convertir tots els terrenys amb vegetació en deserts improductius, sense cap valor natural ni paisatgístic.

Les *activitats econòmiques* bàsiques de la zona afectada són la ramaderia ovina i l'agricultura de secà, a més d'una important activitat d'explotació forestal. A això cal afegir l'*interès natural, paisatgístic i cultural* de la zona, que cada cop atrau més l'atenció del turisme, i la possi-

bilitat de crear en un futur molt pròxim un Parc Natural a les zones de major interès faunístic i florístic. No hem d'oblidar que als Ports de Beseit (part nord de la zona afectada) existeix la darrera població de cabra hispànica que es conserva als Països Catalans, així com el bosc de faig (*Fagus sylvatica*) més meridional d'Europa i nombroses espècies vegetals endèmiques de la zona.

Tots aquests valors, recursos i activitats bàsiques estan en perill, i això pot hipotecar greument el futur desenvolupament de la zona. En el cas concret de les *explotacions forestals*, aquest perill és ja una realitat tangible; hi ha una pèrdua considerable del valor de la fusta dels arbres morts o danyats, a causa de la pèrdua de qualitat que es produeix; a més, hi ha pèrdues indirectes causades per la disminució del creixement dels arbres, que en els darrers sis anys ha estat un 12 per cent superior en relació als anys anteriors a l'obertura de la central tèrmica. Això equival a una pèrdua mitjana de creixement relatiu anual del 17 per cent en volum de fusta. Tot plegat suposa molts milions de pessetes que les explotacions públiques i privades deixen d'ingressar.

Queda clar que el problema és greu i que són necessàries solucions urgents per tal d'evitar una catàstrofe major. Aquestes solucions passen per una reconversió de la central tèrmica, de manera que utilitzi combustibles amb baix contingut en sofre; si això no es pot dur a terme, l'única solució efectiva és el tancament de la central.

Mentrestant, la Direcció de la pròpia Central Tèrmica i el mateix Govern espanyol continuen sense reconèixer que la central és la causant de la catàstrofe ecològica d'Els Ports, encara que, paradoxalment, s'estan afanyant a posar en marxa diverses mesures correctives per disminuir els nivells d'emissió del diòxid de sofre, com per exemple, una planta de rentatge de carbons que només té capacitat per rentar la meitat del carbó que s'utilitza. Donat l'enorme volum de contaminants que produeix la central, és obvi que aquestes mesures són del tot insuficients per aturar el progressiu deteriorament de les masses forestals.

Unes masses forestals integrades en un paisatge de gran bellesa; unes comarques fascinants, on fins fa pocs anys encara es podia respirar aire net; unes comarques aïllades i oblidades que han patit en les darreres dècades un constant despoblament i un deteriorament progressiu de la seva economia. Ara l'aire s'hi ha tornat groc i amb ell ha arribat la catàstrofe. Només una acció ràpida i decidida pot evitar el perill d'un crac definitiu.

TRADICIONS POPULARS

Picaresca

L'Agüela Marina

per Domi Pastor

Abans d'entrar en matèria vull dir ben clara la meua condició de creient i practicant. En moltes ocasions això m'ha valgut l'apel·latiu de beata. Bé. Què li ham de fer! Aixina és i mai m'ha fet nosa que m'ho digueren i encara menys ara que tots poden dir lo que són.

Moltes vegades es die a la gent beata en to de despreci. Això em porte al pensament un succèit d'un dia que venie un cotxe dels pobles de la Comarca cap a Morella i portave un grup de xiques, que venien a celebrar una solemnitat religiosa. El cotxe va tindre pana i van enviar "recao" perquè isquérem a buscar-les. Quan vam trobar el cotxe, el xofer mos va fer el següent comentari:

— No ere res d'importància, però esta rècua de beates volien arribar a la missa.

Jo em vaig quedar pensant en la poca gràcia de l'apel·latiu de beates i l'ús de la paraula rècua, tractant-se de persones. Anava cavil·lant i pensava: Quan eixia al teatre —i ho fea prou bé, segons die la gent— ningú em die actriu. Les vegades que hai cantat cuplets i cançons al teatre no m'han merescut el títol de cantant o tonadillera. I —mira si és gros— pel fet d'anar a missa cada dia me dien beata. Recordo que des d'aquell moment em va caure bé la parauleta.

Explico tot això perquè continuo sent com era. Segurament amb formes d'actuació diferents, més d'acord amb els temps, però sense haver variat gens les meues conviccions i actituds fonamentals.

La contalla que vull fer podrie referir-se al fet que sempre ha hagut i hi haurà gent que fa les coses per convenciment, mantenint-se fidel als seus principis, i altres que fan lo que els dicte la conveniència sense preocupar-se massa de res més.

L'agüela Marina —dien— ere més viva que la fam. Trobaria millor dir que ere una miqueta picardiosa, però sense mala intenció.

Ere baixeta, de cara no massa agraciada. Pell i ossos dissimulats per dos faldeles ben grosses i un mocador al cap. Necessitave molt poc per viure. Passave amb poqueta cosa. Anave a ajudar a escurar a un Casino i solie dir que per

sopar només li calie un got de vi negre i dos llesques de pa torrades. Aguantave tot el treball i el poc dormir. Els qui l'havien vista ajupida damunt dels talons a un racó (cosa que fee per descansar) afirmaven que només li faltave una granera per parèixer una bruixa.

De menuda estave de pastoreta a un mas. Quan tenie molt de fred solie amagar-se dins d'una barraqueta. Un bon dia, escarbant escarbant, es va trobar un topí prou gran ple de medalletes dorades. Quin goig va tindre! Tota contenta, se'n va anar al mas i li ho va dir a l'ama. L'ama, sorreta ella, li va dir:

— Amostra-me-les, a vore de quin santet són.

Ella li va portar el topí i li'l va donar. En ser demà, li va preguntar a l'ama:

— Ama, que no me torne les medalletes?

L'ama li va respondre:

— Ai xiqueta! Li les vaig amostrar a este home meu i me va dir: ja pots tirar-les, que eixes medalletes no tenen anseta. I com no se les pot penjar ningú les hai tirat.

Ella, tota innocent, li va dir:

— Pos a un costadet tenien un cabet de sant molt bonico i a l'altre costat portaven un adornet.

L'ama:

— Sí, però sense anseta...

Quan contave això, l'agüela Marina, s'enfurismave i solie afegir:

— Refotri! Els vaig donar un topí de dobles i no me'n van guardar ni una tan sols.

Quan vaig escriure sobre les campa-

nes de Morella no sé si vaig fer constar un toc de campanes que avisave de la vinguda de soldats. Es die toc de columna. Ere un toc que es fee servir per avisar la guarnició militar i la població de la vinguda de tropes. La gent solie interpretar el toc de columna com una invitació a amagar lo que tenien de minjar, perquè les anades i vingudes dels exèrcits (amics o enemics) acabaven espoliant la població, i emportant-se tot lo que trobaven.

Quan venien forces de reforç o de relleu de guarnició i no cabien als aquarteraments, els veïns havien d'allotjar els soldats per les cases segons manaven les ordenances militars. Concretament els havien de donar acolliment, aigua, sal i lloc al costat del foc.

L'agüela Marina vivie al Corro. En un altre article ja vaig explicar com eren les cases que hi havie per allí. La porta d'entrar donave a la cuina amb foc en terra i un poc més fondo hi havie una habitacioneta on estave el llit i una caixa de fusta. La il·luminació depenie exclusivament d'un cresol i de la resplendoreta del foc. A un palau com el que acabo de descriure li van portar a dormir tres soldats. Van tirar palla per en terra perquè pogueren dormir els tres.

Segons contave l'agüela Marina, quan van entrar els soldats, ja va notar que un dels tres li fee mala espina perquè mirave molt a al seua filla. En acabat de sopar van posar unes rames al foc per escalfar-se i dos dels soldats es van gitar de repent a la palla, reventats com estaven del camí que havien fet a peu. El tercer, vinga posar buscallets al foc i fer el ronsero per allí. En això que ella li diu:

- Melità, que no se cuesta?

Ell va contestar:

- No tengo sueño, patrona.

Ella, amb molta gràcia i vivacitat, continuava contant el succeït.

- Allò no me va agradar gens. Com la xica i jo dormíem al quartet, li vaig dir: Encarnació, gita't al racó i no te despulles. Jo ja me gitaré a la vora. Però com jo ja sé per a on vaig, tenia un clau a la porta i un altre al llindar. Vaig fer una lligassa amb un cordell i vaig deixar la porta ben refermada. Quan fee una miquica que mos havíem gitat senc petar el cordell. Com ja havia apagat el cressol no podia vore qui ere, però com l'habitació ere menuda, li foto sarpada i l'agarro de la guerrera. M'alço, assolto dos renecs dels grossos i li dic: Me voy a ver al Comandante. Granuja! Sinvergüensa! Els altres dos soldats, en sentir el sarabastall, es van despertar. I, entre adormits i assarats, me dien: Patrona, no vaya al Comandante que nos pierde, porque éste siempre hace de las suyas. Ya nos lo arreglaremos nosotros. I aixina va ser. Entre els dos li van posar un jopetí de fusta que en ser demà no es podia sorollar.

La filla de l'agüela Marina es va casar amb un "Melità" i vivie a València. Marina va tindre ganes de vore la filla, i sense encomanar-se ni a Déu ni al dimoni va quedar amb l'ordinari i va trespondre camins en avant, sense pensar-s'ho dos voltes. De camí cap a València va passar pel mas on el seu home, el tio Macari, estave de pastor i, sense baixar del carro ni res, li va dir mentre passave:

- Macari, si me morc resa'm un Pate.

Ell, que no en sabia res de res, li preguntave:

- Que a on vas?

Ella, li fa:

- A València, a vore la xica.

El tio Macari, va vindre a Morella a aclarir les coses. Com no va trobar ningú que li donare cap explicació es va alarmar i al viatge següent de l'ordinari va colar per avall cap a València. Quan la Tia Marina se'l va vore arribar li va fer la gran escridassada:

- Recristina marinera! I tu què fas ací? Què busques?

Ell, tot manset, li va contestar:

- Home! Com no sabia lo que passa-ve...

La contestació va ser valenta i contundent:

- Pos ja te n'estàs entornant, que ací no tens cap "faena". Veges tu, este home!

I ja me tens al pobre Macari mamprenent una altra vegada viatge cap a Morella. I, si vols, entorna-te'n al mas sense haver aclarit res!

A la vista del que portem dit es pot comprendre quin tipus de dona ere. De viure ara, haguera sigut un baluard del feminisme.

La Tia Marina ere molt coneguda dels hòmens que frequentaven el Casino on ella anave a escurar. De vegades la consultaven i en algunes ocasions, concretament durant la Quaresma, li solien demanar un favor molt curiós.

Hi havie molts matrimonis que estaven casats a contra-partit. Ell d'un partit i ella d'un altre. Els partits eren: els liberals o negres i els conservadors -que deuriem ser els blancs-.

Les dones casades amb liberals volien que els hòmens compliren amb Parròquia, i la cosa realment no ere del tot

Foto: Julio Carbó

senzilla. Ja voreu per què. Per complir amb Parròquia ere precis anar a confessar-se i manifestar de forma explicita que es fee amb eixa intenció. Aixina, al remat de la confessera el capellà li donave al penitent una bulleta, que tenie un lloc per posar el nom de l'interessat. La persona que fee el tràmit anave a combrregar i, en acabat, havie de passar per la Sagristia on l'escolà o la persona indicada li fee una creueta al registre, conforme aquella persona havie fet tot el menester. Ere un control prou rigorós.

Com ja he indicat hi havie hòmens als quals la dona els pegave la tabarra d'anar a complir amb parròquia. Davant de tanta insistència, anaven a buscar les bones accions de la tia Marina i li dien:

- Marina, que li hai dit a la dona que demà aniré a complir amb parròquia. Ja saps lo que te toque.

I la tia Marina els traie les castanyes del foc. Anave a confessar-se un dia a cada capellà i com, entre capellans de les parròquies i escolapis, n'eren un bon rastre, la Tia Marina arribave a fer una trentena de confessions amb les corresponents bulletes, que els hòmens aquells podien presentar a les seues dones per fer vore que havien complit. I aquelles dones després, totes satisfetes, portaven la bulleta a la Sagristia. Compta tu!

Per estos servicis la tia Marina percibie poc més d'un quinzet. A dos quinzets no arribave mai. D'eixa manera fee una replegueta per als nets en temps de Pasqua, cosa que justificave la seua acció.

En contraposició a una gent com la que us he contat que miraven de burlar la llei n'hi havie que extremaven el sacrifici quaresmal. Fa poc temps em contave una amiga meua masovera, que va estar molt de temps al mas, lo que fee sa mare. Ere una època en la qual el minjar anave justetot, i la fam es passejave prou sovint per la cuina del mas.

Normalment, quan feen formatges es bebiem el sèrum, però si coincidie en dia d'abstinència no se'l preniem, perquè els pareixie que trencave el precepte. Naturalment, de no prendre-se'l, l'havien de tirar perquè en un punt es fee agre. Trobo realment admirable l'esperit d'aquella gent pel sacrifici que això representave en un temps en el qual la fam apretave poc o molt. Potser més molt que poc.

També us contaré el cas d'una pobra dona que es va presentar a una casa i fee aulor de botifarra. Com ere dia d'abstinència la gent de la casa li va dir:

- Tia Jusgarda, fa aulor de botifarra i avui és abstinència. Que n'ha minjat?

Ella, tota decidida, va respondre:

- Oi, per l'amor de Déu! Això podiem fer! No, Sinyora, no. Només li hai pegat unes xupladetes, perquè tenia molta fam. Ja me les minjaré el dissabte de glòria.

D'anècdotes n'hi ha per a tots els gusts. Unes més innocents, altres més malicioses o picardioses. Jo no vull judicar ni fer cap valoració de les coses. Només vos les explico com a coses curioses i gracioses. Cadascú que trague les conseqüències que vullgue. El que sí que pareix clar és que tota llei té sempre una forma o altra de saltar-se-la. D'altra banda, i torno a referir-me a lo del principi, si a la tia Marina li hagueren tornat les medalletes, a lo millor no hagueren tingut cap necessitat de tantes confesiones. Ja pots dir que les coses... Mira, la veritat és que no se sap mai.

VIAJANDO

POR CASTELLON Y SU PROVINCIA

E. Diaz Manteca y F. Olucha Montins. • M. Cruzado Cazador.

DIPUTACIÓ DE CASTELLO

XII Aplec dels Ports Vil·lores

28, 29, 30 de juliol

Divendres, 28

22'30 h.: TEATRE. Els Visitants representaran l'obra Hugonstein.

24'00 h.: BALL: Grup Bahía.

Dissabte, 29

11'00 h.: EXPOSICIONS.

17'00 h.: COL·LOQUI.

18'30 h.: BALLS POPULARS.

22'30 h.: TEATRE: Xarxa Teatre representarà «El Dolçainer de Tales».

24'00 h.: BALL: Xaranga El Sarau, Orquestra Melao de Caña, Grup de Pop-Rock Al Límite.

Diumenge, 30

11'00 h.: EXPOSICIONS.

18'00 h.: BALLS POPULARS.

19'30 h.: Actuació del grup Al Tall.